

Vakdossiers 2003

Culturele Kunstzinnige Vorming 1, 2 en 3

*Herziening
examenprogramma's
havo/vwo*

Vakdossiers 2003

Culturele Kunstzinnige Vorming 1, 2 en 3

Herziening Gerrit Dinsbach
examenprogramma's
havo/vwo

Enschede, december 2003
VO/2083/D/03-227

Verantwoording

© 2003 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteur: Gerrit Dinsbach

Ontwerp omslag: Ontwerpbureau 10, Enschede

Layout: Willy Geelhoed

In opdracht van: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen

Besteladres

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling

De heer Gerrit Dinsbach

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 459

E-mail: g.dinsbach@slo.nl

Inhoud

Voorwoord en verantwoording	5
1. Stand van zaken-onderzoek	9
1.1 Inleiding	9
1.2 De voornaamste vernieuwingen voor de kunstvakken in de tweede fase	9
1.3 Bestudering van de vaktijdschriften en -publicaties	13
1.4 Bestudering van overige bronnen	18
1.5 Conclusies	20
1.6 Literatuuropgave	21
2. Het vak CKV 1, 2 en 3 in de nieuwe tweede fase	25
2.1 Inleiding	25
2.2 Voorstellen met betrekking tot CKV 1, 2 en 3 in <i>Ruimte laten en keuzes bieden</i>	25
2.3 Reacties op deze voorstellen	25
2.4 Nieuwe voorstellen van de minister	29
2.5 Reacties op de nieuwe voorstellen	29
2.6 Nabeschouwing	32
2.7 Literatuuropgave	34
3. Herziening van het examen-programma CKV 1, 2 en 3	37
3.1 Inleiding	37
3.2 Samenvatting van het voorlopige SLO-voorstel uit 2002	37
3.3 Reactie daarop van het Samenwerkingsberaad Kunstvakken	39
3.4 De discussie over het vak CKV 1, 2 en 3 in de toekomstige tweede fase	40
4. Slotbeschouwing	41
Naschrift	43
Bijlage RUIMTE laten en KUNST bieden	45

Voorwoord en verantwoording

Voor u ligt een van de vakdossiers 2003, die zijn samengesteld in het kader van het project *Herziening examenprogramma's havo/vwo*.

Doel van dit project is het bijdragen aan de beleidsvoorbereiding van de geplande herziening van deze examenprogramma's. Bij deze herziening zal het gaan om zogenaamd "klein onderhoud": een voornamelijk (maar niet alleen) technische aanpassing van programma's, op basis van ervaringen met de uitwerking van het programma in de lespraktijk. Klein onderhoud staat tegenover groot onderhoud, waarbij de bestaande inhouden van vakken en hun positie ter discussie staan, en via experimenten nieuwe onderdelen kunnen worden getest. Voor enkele vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, scheikunde en economie) is dit groot onderhoud nu reeds in gang gezet. Groot onderhoud vormt een ander traject, dat los gezien moet worden van het project dat hier beschreven wordt.

Aanvankelijk was de bovengenoemde herziening gepland in 2003. Het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen heeft echter besloten ze uit te stellen tot 2007, zodat ze gecombineerd kan worden met de veranderingen die zullen voortkomen uit de aanpassing van de structuur van de tweede fase (waarvoor voorstellen zijn gedaan in de nota *Ruimte laten en keuzes bieden*). Voor veel vakken zal deze operatie een verandering betekenen in hun hoeveelheid studielasturen en/of hun positie binnen de profielen dan wel in de tweede fase als geheel. Ook dit heeft natuurlijk zijn consequenties voor de examenprogramma's van deze vakken.

Uitgangspunt bij de samenstelling van de vakdossiers is steeds het bijeenbrengen van systematisch vergaarde en betrouwbare informatie om te garanderen dat een voor de herziening bruikbaar dossier ter tafel ligt, en om de kans te maximaliseren dat herziening zal plaatsvinden op grond van gegevens in plaats van toevallige impressies en opinies. De gegevens zijn systematisch vergaard via procedures die in de bewuste paragrafen zelf staan beschreven. De betrouwbaarheid van de informatie wordt bevorderd doordat informatie vergaard is uit verschillende bronnen (vakpublicaties, interviews, panels) en vanuit verschillende perspectieven (docenten, didactici/experts, toetsontwikkelaars, auteurs en uitgevers van methodes, beleidsmakers en vakinhoudelijke verenigingen). Dit dan gezien over de hele periode 2000-2003.

De politieke en beleidsmatige besluitvorming rond de tweede fase is in 2003 niet vlot en volgens plan verlopen, en op dit moment (december 2003) ook nog niet afgerond. Ook voor het werk aan de vakdossiers 2003 heeft dit gevolgen gehad. Nieuwe bevragingen van docenten, leerlingen, methodeschrijvers enzovoort over hun ervaringen in de huidige tweede fase leken niet zinvol in het licht van de onzekerheid die nog heerste over de inrichting van de nieuwe tweede fase. Het accent is daardoor in de vakdossiers dit jaar komen te liggen op *documenteren*: in

kaart brengen wat zich het afgelopen jaar met betrekking tot het vak heeft afgespeeld in de publieke en politieke discussie.

Het vakdossier bevat allereerst zoals gewoonlijk een *stand van zaken-onderzoek*. Vaktijdschriften, vakpublicaties en het internet zijn bekeken op relevante onderzoeksgegevens of gedocumenteerde praktijkervaringen, die ons wijzer maken over hoe het gaat met het vak in de tweede fase.

Vervolgens bevat het vakdossier een *overzicht van de publieke en politieke discussie over het vak in de nieuwe tweede fase*, zoals die is gevoerd in het afgelopen jaar. Achtereenvolgens worden beschreven de voorstellen van de minister in de nota *Ruimte laten en keuzes bieden*, de reacties op die voorstellen van allen die zich betrokken voelen bij het voortgezet onderwijs, de nieuwe voorstellen van de minister per brief van 4 juli 2003, en de reacties op deze nieuwe voorstellen. Conclusies worden getrokken over hoe het er op het moment van schrijven uit ziet voor het vak in de toekomstige tweede fase.

Het derde deel van het vakdossier heeft betrekking op het *voorlopig voorstel voor herziening van het examenprogramma havo/vwo* voor het vak dat SLO deed in het vakdossier 2002, op verzoek van het Tweede Fase Adviespunt en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Allereerst wordt de reactie weergegeven van de voorzitter van de vakinhoudelijke vereniging op dit voorstel, in zijn of haar kwaliteit van velddeskundige. Daarna wordt nagegaan in hoeverre het voorstel nog past in de meest recente voorstellen van de minister, zoals die zijn weergegeven in deel twee van het vakdossier. Tenslotte wordt op grond van het voorafgaande de haalbaarheid anno 2003 van het voorlopig voorstel van SLO ingeschat.

Het vakdossier sluit af met een *beschouwing*, waarin vragen aan de orde komen als: hoe is het nu, in 2003, gesteld met het bewuste vak in de tweede fase? Is het een problematisch vak in vergelijking met andere vakken? Zo ja, wat zijn de problemen die met voorrang moeten worden aangepakt? Hoe verhouden die zich tot het examenprogramma en de eindtermen?

Dit vakdossier is in de eerste plaats bestemd voor de opdrachtgever (ministerie van OC&W), maar richt zich daarnaast tot lezers uit de sfeer van de vakverenigingen en vaktijdschriften, van Citogroep en CEVO, van de Landelijke Pedagogische Centra, van het Tweede Fase Adviespunt en de Inspectie, van het Platform van vakinhoudelijke verenigingen, en van educatieve uitgeverij en methodeschrijvers. Geïnteresseerden die het niet vanzelf toegezonden krijgen, kunnen het bestellen via elektronische weg bij de vakmedewerker/auteur van het dossier, vermeld op de titelpagina, in dit geval (**G.Dinsbach@slo.nl**). Men krijgt een gedrukt exemplaar toegezonden zolang de voorraad strekt, en daarna de tekst per e-mail. Een nog eenvoudiger manier is de tekst downloaden via de website www.slo.nl (voortgezet onderwijs, tweede fase/studiehuis, vakdossiers tweede fase, vak). De vakdossiers van 2000, 2001 en 2002 kunnen ook nog gedownload worden van deze website.

Rest mij degenen te bedanken die dit jaar meegewerkt hebben aan de vakdossiers:

de vakinhoudelijke verenigingen en hun Platform, het Tweede Fase Adviespunt, en uiteraard de SLO-medewerkers. Dankzij hun ligt dit vakdossier nu voor u.

Helge Bonset,
projectleider.

1. Stand van zaken- onderzoek

1.1 Inleiding

In dit beknopte stand van zaken-onderzoek beschrijven we de stand van zaken ten aanzien van de vakken CKV 1, 2 en 3 tot november 2003. Het is een vervolg op en actualisering van het stand van zaken-onderzoek in de vakkdossiers van 2000, 2001 en 2002. Ook nu weer gaat het om de vraag: hoe is het gesteld met de beoogde vernieuwingen van het vak in de tweede fase, en welke knelpunten en successen zijn daarbij te onderscheiden?

In paragraaf 1.2 worden de beoogde vernieuwingen van de kunstvakken in de tweede fase beschreven. Deze paragraaf is identiek aan de corresponderende paragraaf in de vorige vakkdossiers.

In paragraaf 1.3 wordt beschreven welke artikelen de vaktijdschriften voor de kunstvakken het afgelopen jaar hebben gewijd aan CKV 1, 2 en 3. Het accent ligt daarbij, evenals vorige jaren, op artikelen die onderzoeksgegevens of praktijkervaringen bevatten. Daarnaast zijn andere relevante publicaties bekeken.

In paragraaf 1.4 beschrijft het resultaat van bestudering van overige bronnen met betrekking tot de CKV deelvakken, o.a. via een zoektocht op het internet.

Conclusies uit de paragrafen 1.3 en 1.4 worden getrokken in paragraaf 1.5. Daarbij wordt ook gekeken naar de conclusies uit de stand van zaken-onderzoeken van de voorgaande jaren.

1.2 De voornaamste vernieuwingen voor de kunstvakken in de tweede fase

In de tweede fase is er sprake van Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) verdeeld over CKV 1, CKV 2 en CKV 3. Inhoud:

- CKV 1 in het gemeenschappelijk deel: "Dit vak zal een oriëntatie bieden op culturele en kunstzinnige aspecten." (Stuurgroep 1994, blz. 28)
- CKV 2 (later opgesplitst in CKV 2 en 3) in het profiel Cultuur en Maatschappij (C&M): "[..] dit vak heeft [..] tot doel het culturele karakter van dit profiel te benadrukken. Uitgangspunt is dat Culturele en kunstzinnige vorming als profielvak het vervolg vormt op het gelijknamige vakgebied in het gemeenschappelijk deel." (Stuurgroep 1994, blz. 37)
- CKV 3 kent vier varianten: Beeldende vormgeving, Dans, Drama en Muziek.

1.2.1 Een algemene vergelijking voor en na de invoering van de tweede fase

De vernieuwingen van de tweede fase houden voor de kunstvakken het volgende in. In de oorspronkelijke situatie voerden de scholen een eigen beleid:

- Men kon de leerling in de gelegenheid stellen een beeldend vak (handenarbeid, tekenen of textiele werkvormen) en/of muziek in het examenpakket op te nemen. Voor audiovisuele vormgeving, dans en drama bestond geen examen. De scholen die een kunstvak als examenvak "in de aanbieding hadden" vormden een minderheid. De scholen die meer dan één kunstvak aanboden vormden daar weer een klein percentage van. Elk jaar groeide het percentage deelnemende scholen. Op het overgrote deel van de betreffende scholen waren de vakken tekenen en/of muziek examenvak.
- Daarnaast kon een school keuzevakken aanbieden waarin geen examen werd gedaan. Op kunstzinnig terrein waren dat filmkunst, toneelkunst, voordrachtskunst en kunstgeschiedenis (Besluit dagscholen v.w.o. h.a.v.o. m.a.v.o. artikel 36). Concrete cijfers met betrekking tot het aanbod zijn niet bekend, maar de tendens was een dalende.

In de nieuwe situatie tweede fase is Culturele en Kunstzinnige Vorming verdeeld over zes (deel)vakken: CKV 1, CKV 2, CKV 3 (Beeldende vormgeving), CKV 3 (Dans), CKV 3 (Drama) en CKV 3 (Muziek).

Binnen CKV 3 (Beeldende vormgeving) moeten in het praktijkdeel minstens twee van de volgende disciplines aan bod komen: audiovisuele vormgeving, handenarbeid, tekenen en textiele werkvormen. In CKV 1 is er sprake van de hiervoor genoemde kunstdisciplines en bovendien van (het lezen van werken uit de wereld-) literatuur. De beleidsruimte van de scholen is als volgt:

- CKV 1 in het gemeenschappelijk deel is voor de leerlingen verplicht, behalve degenen die KCV reeds als verplichting hebben. In dat geval kan de school aan de KCV-leerlingen in hun vrije ruimte CKV 1 aanbieden.
- CKV 2,3 wordt een verplichte combinatie van de deelvakken CKV 2 en (een van de varianten van) CKV 3 voor de leerlingen in het profiel C&M. De school heeft beleidsvrijheid om één of meer van de 4 varianten van CKV 3 aan te bieden. Bij een keuze voor de variant CKV 3 (Beeldende vormgeving) bepaalt de school zelf welke beeldende disciplines daarbinnen aan bod komen als het maar minstens twee zijn.
- CKV 2 en CKV 3 kunnen in de vrije ruimte worden aangeboden. Op scholen waar meer dan één CKV 3 variant wordt aangeboden kunnen leerlingen die het profiel C&M volgen in de gelegenheid gesteld worden in de vrije ruimte een tweede CKV 3 variant in hun pakket op te nemen.

Samenvattend kennen de vernieuwingen van de tweede fase voor de kunstvakken de volgende aandachtspunten:

- Verplichting tot aandacht voor CKV in de bovenbouw van alle scholen in plaats van eigen beleid van de individuele school.
- Verplichting tot het volgen van CKV voor de leerlingen (uitgezonderd gymnasium) in plaats van een keuzevrijheid van de individuele leerling.
- Invoering van de examenstatus van enkele kunstdisciplines (Dans, Drama en het onderdeel Audiovisuele vormgeving binnen Beeldende vormgeving).
- Koppeling van vakinhouden van de genoemde kunsten. In CKV 1 inclusief literatuur en in CKV 2,3 exclusief literatuur.

Op vier terreinen betekent de invoering van de tweede fase dus een essentiële verandering: de leerling (van eigen keuze naar verplichting), de docent (van vakgericht naar kunstvakoverstijgend), de school (van eigen beleid naar meer vastgelegd aanbod) en het vak (examenstatus voor enkele tot dan toe niet-examen vakken).

1.2.2 Vernieuwingen in relatie tot CKV 1

Om vast te stellen wat de voornaamste vernieuwingen zijn voor CKV 1 in de tweede fase gebruikten we de Voorlichtingsbrochure Culturele en kunstzinnige vorming 1 van de SLO (Hausmans 1996) en de Syllabus Culturele en kunstzinnige vorming 1 van het CITO (Schönau 1998). Dit leverde het volgende resultaat op.

- Centrale doelstelling
Het vooropstellen van het plezier in culturele activiteiten. Om dat te bereiken is het onderwijs gericht op het leren rapporteren van, toelichten van en reflecteren op ervaringen met culturele activiteiten.
- Culturele activiteiten
De eis tot een optimale spreiding over de onderscheiden kunstdisciplines brengt met zich mee dat de docent niet alleen meer kan bouwen op eigen kennis, inzicht en voorkeur bij het selecteren van culturele activiteiten.
- Kennis van kunst en cultuur
Bedoeld als 'gereedschap' voor culturele activiteiten, met andere woorden kennis van bijvoorbeeld muziekgeschiedenis is bedoeld als ondersteuning voor het ervaren van een culturele activiteit en is geen doel op zich. Docenten hanteerden tot dan toe soms (historische) overzichtswerken van één kunstdiscipline als leidraad voor hun lessen. Nu gaat het om het centraal stellen van een voor de kunst relevant probleem met aanknopingspunten voor minstens twee kunstdisciplines.
- Praktische activiteiten
Ook het zelf iets maken (bijvoorbeeld het uitvoeren van een literaire schrijfpdracht) is bedoeld als gereedschap. Kunstzinnige kwaliteiten van een werkstuk zijn van belang voor zover ze (als voorbereiding en/of verwerking) meer inzicht geven in een culturele activiteit. Het zijn dus geen werkstukken (meer) op zich.
- Reflectie en kunstdossier
Het leren rapporteren en toelichten van ervaringen met culturele activiteiten is bedoeld voor reflectie op de culturele activiteit en bovendien om vergelijkingen te kunnen trekken met andere ervaringen. Die vergelijkingen vormen een nieuw element in het onderwijs in de kunstvakken.

Bovenstaande vernieuwingen zijn beschreven in relatie tot inhoud die aan bod kwamen in kunstvakken met de status van niet-examenvak in de bovenbouw. Het tot nu toe ontbreken van wettelijke eisen en examens had als gevolg een grote diversiteit die bovendien niet systematisch in kaart is gebracht. Daarom zijn als referentiekader de ervaringen met CKV 1 in de praktijk van twaalf netwerkscholen (voorlopers die in een vroeg stadium experimenteerden met CKV 1) genomen (Van Bommel e.a. 1997, Van Bommel e.a. 1998). De netwerkscholen noemden als concrete aandachtspunten enkele zaken die bij uiteindelijke invoering van de tweede fase minder problematisch zullen zijn, bijvoorbeeld roosterzaken. Andere punten zijn:

- De voor- en nadelen van een brede CKV 1-sectie ten opzichte van een 'smalle' sectie (2 personen).
- De manier waarop vakoverstijgend werken wordt vormgegeven.

- De organisatie van buitenschoolse activiteiten.
- Beoordelingscriteria om te bepalen of het resultaat van het werk van een leerling al dan niet 'naar behoren' is. Men dacht met name aan het beoordelen van de kwaliteit van het ontwikkelingsproces van de leerling. Als aangrijpingspunt kan het kunstdossier dienst doen.
- De concrete vorm van het kunstdossier:
De algemene indruk van de netwerkscholen luidt "Veel schrijfwerk voor het kunstdossier kan de positieve ervaringen van leerlingen bij CKV 1 in de weg staan." (Van Bommel 1997 blz. 11). Een leerling daarentegen zegt "Ook het vormen van een mening over iets en het beoordelen vind ik veel gemakkelijker geworden. Dit komt doordat je veel verslagen moet schrijven." (Van Bommel 1997 blz. 19)
Hoe maak je een kunstdossier vergelijkbaar en beoordeelbaar? Men deed de aanbeveling om de relatie tussen het kunstdossier van CKV 1 en het leesdossier ten aanzien van inhoud, opzet en organisatie nader te onderzoeken.
- De relatie methode en (de actualiteit van) culturele activiteiten. Hierop kwamen diverse adviezen over vorm en inhoud van een methode. Ze gingen vaak in de richting van een bronnenboek of basisinformatieboek in plaats van een studieboek (Van Bommel 1998 blz. 52 - 53).

1.2.3 Vernieuwingen in relatie tot CKV 2

Om vast te stellen wat de voornaamste vernieuwingen zijn voor CKV 2 in de tweede fase gebruikten we de Voorlichtingsbrochure Culturele en kunstzinnige vorming 2,3 van de SLO (Boshoven e.a. 1999), de Syllabus Culturele en kunstzinnige vorming 2 voor het centraal examen van het CITO (Doevendans 1999). Dit leverde het volgende resultaat op.

- Centrale doelstelling
CKV 2,3 beoogt het inzicht in kunst en cultuur te vergroten, waarbij het deelvak CKV 2 de aandacht vestigt op het maatschappelijk functioneren van kunst in een cultuurhistorische context. Cultuur vormt het raamwerk waarbinnen de kunsten functioneren. Cultuur is inhoudelijk gerelateerd aan de maatschappelijke, economische, sociale en politieke structuur, kenmerkend voor een bepaalde plaats en tijd.
- Invalshoeken voor reflectie
Deze zijn bedoeld om het terrein van kunst en cultuur te bevragen, bijvoorbeeld kunst en religie, levensbeschouwing. De invalshoeken zijn gebaseerd op een cultuur-antropologische benadering, gecombineerd met vakwetenschappelijke benaderingen.
- Onderwerpen
Dit zijn leerstofgebieden die het functioneren van kunst in een specifieke westerse context afbakenen, bijvoorbeeld cultuur van de kerk in de 11e-14e eeuw.
- Vaardigheden en benaderingswijzen
Het gaat hier om de termen en begrippen die nodig zijn voor reflectie op kunst en cultuur in de beschreven leerstofgebieden volgens de omschreven invalshoeken. Daarbij gaat het zowel om het kennen als het leren hanteren van die termen en begrippen, bijvoorbeeld om de vraag te beantwoorden "Hoe verbeelden kunsten het denken, ideeën, levensbeschouwingen van mensen?"

Bovenstaande inhoudelijke vernieuwingen gelden voor alle kunstvakken. Het eindexamenprogramma vwo voor de beeldende vakken komt nog het dichtst bij de nieuwe situatie.

1.2.4 Vernieuwingen in relatie tot CKV 3

Om vast te stellen wat de voornaamste vernieuwingen zijn voor CKV 3 in de tweede fase gebruikten we de Voorlichtingsbrochure Culturele en kunstzinnige vorming 2,3 van de SLO (Boshoven e.a. 1999). Ook verscheen een syllabus van het CITO voor het schoolexamen van de variant Beeldende vormgeving van Culturele en kunstzinnige vorming 3. De inhoud van de voorlichtingsbrochure leverde het volgende resultaat op.

- Centrale doelstelling
CKV 2,3 beoogt het inzicht in kunst en cultuur te vergroten, waarbij het deelvak CKV 3 (Vaktheorie en Praktijk) de karakteristieken verkent van een gekozen kunstdiscipline.
- Vaktheorie
De kandidaat komt in aanraking met de diversiteit binnen de gekozen discipline. Aan de orde komen onder meer overeenkomsten, verschillen en verbanden. Bovendien kan hij een en ander in de tijd/cultuur plaatsen.
- Praktijk
Bestudeert de kandidaat in de vaktheorie de kunstdiscipline als het ware van buitenaf, in het domein Praktijk bestudeert hij de discipline van binnenuit. Hierbij is diepgang in het proces van maken en/of uitvoeren vereist om aan de eindtermen te voldoen.

Vaktheorie en praktijk vormen een samenhangend geheel. Bovenstaande inhoudelijke omschrijvingen zijn voor Dans en Drama nieuw omdat tot dusver deze disciplines geen examenvak in de tweede fase waren. Voor Muziek zijn de examenprogramma's qua ordening in domeinen enigszins gewijzigd; er zijn echter geen specifieke onderdelen weggelaten. Er is voor Muziek geen CE meer, maar alleen nog een SE.

Voor Beeldende vormgeving zijn de examenprogramma's op de volgende hoofdpunten gewijzigd:

- Er moeten in beeldende vormgeving ten minste twee beeldende disciplines gescheiden of in combinatie voorkomen. Het gaat daarbij om audiovisuele vormgeving, handenarbeid, tekenen en textiele werkvormen. Audiovisuele vormgeving is op examenniveau een nieuwe discipline.
- Er moet door de kandidaat een beeldende verwerking gemaakt worden op het gebied van autonome en toegepaste vormgeving.
- Er is geen CE meer, maar alleen nog een SE.
- ICT heeft een plaats gekregen in de eindtermen.
- Er ligt een zwaarder accent op het werkproces.

1.3 Bestudering van de vaktijdschriften en -publicaties

Voor dit gedeelte van het onderzoek hebben we de tijdschriften voor de kunstvakken (Kunstzone, Maandblad voor de beeldende vakken, Muziek & Onderwijs) bekeken van september 2002 tot november 2003. Daarnaast hielden we bij welke andere publicaties verschenen over CKV 1, 2 en 3 in de tweede fase. De publicaties die we vonden vatten we hieronder samen en brengen we in verband met de vernieuwingen die opgesomd zijn in de vorige paragrafen.

1.3.1 CKV 1

Centrale doelstelling

In het vakdossier 2002 werd bij de docenten een spanning geconstateerd tussen enerzijds het bevorderen van *plezier* in culturele activiteiten (ervaringsgericht) en het benadrukken van het streven naar *gemotiveerde* keuzes (kennisgericht). Er werd ook een toenemende verdieping binnen beide stromingen waargenomen, met als gevolg dat ze naar elkaar toegroeiden.

Een vergelijkbare spanning doet zich voor bij de leerlingen. Er zijn er die het schrijven van verslagen niet van belang vinden "Het gaat ten slotte om het 'beleven' van culturele activiteiten," en anderen die het maken van een opdracht leuk vinden omdat "je wat meer over een kunstwerk kan uitzoeken..." (Koppers, 2002). Daarnaast mengvormen die sterk lijken op wat we eerder bij docenten konden constateren: leerlingverslagen die zowel ervaringen beschrijven als vragen die daaruit voortkomen (Van Gemert, 2002).

Die verdieping bevorderende mengvormen kunnen door de docent gegenereerd worden: Jan-Willem Dienske beschrijft hoe een collectieve ervaring een basis vormt voor een gezamenlijke reflectie daarop en stof geeft voor verslag doen. Een degelijke nabespreking met en door de leerlingen werkt uitstekend als start van het programma CKV 1 (Dienske, 2002).

In een nieuwe methode ("De Map") wordt niet de kunst, maar de leerling centraal gesteld. De door de schrijver geformuleerde doelstellingen leiden volgens Jan-Willem Dienske tot een aantal interessante uitgangspunten; bijvoorbeeld dat het vergaren van kunstkennis geen doel is. De methode op zich past goed binnen de tweede fase: veel initiatief ligt bij leerlingen en leerlingen zijn redelijk vrij in het invullen van het vak (Dienske, 2003b).

Domein A Culturele activiteiten

- Kennis, inzicht en eigen keuzes
Zelfstandigheid van de leerling is een centraal punt in de tweede fase. Wat dat voor didactische consequenties heeft, is nog niet volledig uitgekristalliseerd. In CKV 1 is een groot aantal kunstdisciplines vertegenwoordigd: docenten beschikken niet over een volledige achtergrondkennis. Vanuit de ervaringsgerichte optiek is dat geen probleem, maar de praktijk wijst wel eens anders uit: "Ik kan het niet langer verkroppen dat een theateravond om zeep wordt geholpen door leerlingen die geen enkele respect hebben voor de makers en naar huis gaan zonder dat ze er iets van hebben opgestoken, ..." (Langenhuijsen, 2002). De schrijver van deze ontboezeming constateert dat het broodnodig is een 'theaterwijzer' (gedragscode) met leerlingen te bespreken. Dat die nodig blijkt te zijn, hoeft niet (alleen) aan een veronderstelde respectloze houding van de betreffende leerlingen te liggen. Dieleman heeft samen met de Stadsschouwburg Eindhoven een cursus opgezet om docenten te leren hoe ze bezoek aan toneel kunnen begeleiden. Een inhoudelijk argument daarvoor: "Theater is een specifieke kunstvorm die eigen regels kent voor beschouwing. Zo is het soms een eye-opener voor docenten dat je in tegenstelling tot het beschouwen van een beeldend object tijdens het kijken naar een theatervoorstelling niet kunt praten. Het beschouwen krijgt dan een ander karakter." (Van Gemert, 2003a). In hetzelfde artikel wijst Dieleman op een ander aspect van dit probleem: "Belangrijk bij CKV 1 is dat de leerlingen een individuele keuze doen voor een culturele activiteit. De vraag is dan waarop ze een keuze baseren omdat ze vaak al vanaf de basisschool geen

voorstelling meer hebben gezien, [...] Voor adviezen zijn ze afhankelijk van hun docent die in de meeste gevallen geen theaterachtergrond heeft.”

- **Kwaliteitscriterium**
Mede gezien het hierboven gestelde lijkt het plezier hebben in een culturele activiteit haaks te staan op de eis van kwaliteit. Vooral als men kwaliteit associeert met klassieke muziek en dans, met toneel, beeldende kunst en wereldliteratuur uit vroeger eeuwen. “Zo, ga daar maar eens aanstaan: de *Matthäus Passion* moet naar de jongeren gebracht worden! Een stuk van drie uur waarbij je al na een uur een bijna letterlijk houten achterwerk krijgt, je absoluut stil moet blijven en waarbij je na afloop niet eens mag applaudisseren!” schrijft Erik Koot en verhaalt in een serie artikelen over het educatief project *Matthäus Passion* hoe dit toch haalbaar is te maken m.b.v. een uitgebreide inbedding in diverse ondersteunende activiteiten (Koot, 2003)
- **Wereldliteratuur**
Cor Geljon stelt de vraag welke criteria je aanlegt bij de keuze, gebaseerd op de zeer beperkte tijd en vooral: hoe geef je die teksten een zinvolle plaats binnen het vak? Hij onderscheidt grofweg drie categorieën, “te weten de grote verhalen uit het verre verleden die nog steeds een inspiratiebron zijn voor kunstenaars uit verschillende disciplines, de literatuur uit latere eeuwen die ver buiten de grenzen van het eigen land en de eigen taal erkend worden als literatuur van grote klasse en niet-westerse literatuur die de lezer confronteert met een hem onbekende cultuur.” (Geljon, 2002). Naar zijn mening mag het onderdeel wereldliteratuur van CKV 1 geen verlengstuk worden van het reguliere literatuuronderwijs, maar moet er een duidelijke relatie zijn met de andere kunsten en/of het thema. Geljon kiest voor het oude verhaal om een principiële reden: kennis van deze verhalen is een onmisbaar deel van de culturele bagage. De criteria die hij hanteert hebben tot gevolg dat het lezen van een oud verhaal als culturele activiteit niet zinvol kan zijn zonder contextinformatie, vergelijkingen van interpretaties etc. Hij geeft in zijn artikel daar een concreet voorbeeld van (Geljon, 2002, blz. 13).

Domein B Kennis van kunst en cultuur

- **Thema's**
Het examenprogramma schrijft voor dat de eindtermen in domein B worden geconcretiseerd in thema's. Criteria voor thema's ontbreken, maar komen wel in de adviesexamenprogramma's voor (Hausmans, 1996, blz. 10 e.v.). Thema's kunnen een middel zijn om kunstdisciplines met elkaar te vergelijken. Dat kan zelfs de keuze van een culturele activiteit beïnvloeden. Cor Geljon stelt: “Als een tekstsoort geschikt is voor CKV is het de toneeltekst, omdat uiteindelijk in de voorstelling allerlei kunstvormen samenkomen.” (Geljon, 2002 blz. 13).
De mogelijkheden van thema's brengen ook verschillen van inzicht aan het licht: terwijl Dieleman voor theater naar voren brengt “Een benadering vanuit maatschappijleer kan zeker voor onze voorstellingen heel goed werken.” (Van Gemert, 2003a blz. 16) waarschuwt Geljon bij het rekening houden met het multiculturele aspect “Sommige docenten zullen zich misschien terecht afvragen of CKV daarmee niet teveel op maatschappijleer gaat lijken.” (Geljon, 2002 blz. 12). Methodes positioneren zich ook meer en meer door het karakter van de gehanteerde thema's, bijvoorbeeld in de nieuwe methode 'Kunstwerk' van Malmberg zijn de thema's gerelateerd aan de kunst en niet aan onderwerpen erbuiten (Kompier, 2003).

- **Multimediale methodes**
Een belangrijk element in CKV 1 is de diversiteit van media als wordt voorbereid op culturele activiteiten of wanneer deze worden geëvalueerd. In de eerste jaren waren uitgevers om diverse redenen terughoudend in het beschikbaar stellen van video's etc., maar de huidige verbeteringen (Kompier, 2003) maken concrete reflectie meer haalbaar.
- **Internet**
Voor reflectie op culturele activiteiten vormt internet een bijna ideale hulpbron omdat – gebaseerd op de individuele ervaring – er een *persoonlijke* vraag is naar achtergrondinformatie. 'Bijna ideaal' omdat websites normaliter niet op CKV 1 gericht zijn. Een uitzondering vormt "De Kunstkijker" (www.kunstkijker.org) de bekroonde website van ThinkQuest 2002, die met name opvalt vanwege de positieve reacties uit zowel de beeldende als de muziekhoek voor zowel CKV 1 als ondersteunend voor CKV 2 (Van der Meer, 2002b; Jansen, 2003; Legêne, 2003; De Goeje, 2003).
Vakcommunities op Kennisnet wijzen de weg naar andere bronnen en leveren in het vaklokaal CKV 1 materiaal zoals filmfragmenten en fragmenten uit de wereldliteratuur (Zonneveld, 2003).
Bart Rentelink beschouwt de nieuwe methode De Map als een teken dat het vak zich binnen de school begint uit te kristalliseren: "De keus voor CKV-hulpen wordt steeds ruimer en gezien wat uitgeverij Lambo nu op de markt brengt ook steeds interessanter. [...] Geregeld worden leerlingen verwezen naar de internetsite van de uitgeverij om aanvullende informatie te verzamelen. Handig om de zaak actueel te houden en meteen goed om wat ICT-ervaring op te doen." (Rentelink, 2003).
Scholen kunnen nog een stap verder gaan door de eigen website mede te gebruiken voor CKV 1. Of een school die stap zet hangt op dit moment nog sterk af van een combinatie van knowhow, hobbyïsme en vrije tijd van toevallig aan de school verbonden docenten. Jan-Willem Dienske beschrijft niet alleen de vele mogelijkheden, maar pleit daarom ook voor meer structurele faciliteiten vanuit de schoolleiding (Dienske, 2003a).

1.3.2 CKV 2

Examenresultaten

De traditionele kunstvakken zijn muziek en de beeldende vakken. De scholen die deze vakken (nog) aanbieden, maken gebruik van het zgn. overgangsprofiel C&M. Het CE over beeldende kunst in het overgangsprofiel moest van het ministerie breder (meer kunstdisciplines tegelijk) en theoretischer worden in de richting van CKV 2. Die typering van CKV 2 was nu juist een argument van een aantal docenten om zo lang mogelijk voor een traditioneel kunstvak te kiezen. Marieke Wensing (Cito) merkt op dat de betreffende havo-leerlingen ook zonder speciale interesse of affiniteit voor 78% dit CE met een voldoende kunnen afsluiten (Wensing, 2003a). Qua haalbaarheid van een CKV 2 examen zal het dus niet aan deze leerling liggen, 'zelfs' als zij les hebben gehad van een docent die zich liever bepaalt tot zijn eigen vakdiscipline. Voor vwo geldt hetzelfde: "In het Gele katern van 25 juli 2001 (nummer 18a, deel 1 en 2) is aangekondigd dat het centraal schriftelijk examen voor de traditionele beeldende vakken van karakter gaat veranderen. Vanaf 2003 zullen thema's worden ontwikkeld vanuit de invalshoeken van domein B uit het examenprogramma CKV 2 vwo." (Uitleg, Gele katern, 22 mei 2002-12, blz. 64)

Status van SE

De evaluatie van het SE vwo CKV 2 door het Cito leverde als conclusie op: “De examenafnames met behulp van de computer verlopen inmiddels nagenoeg zonder problemen. De methodes die voor het vak verschenen zijn, blijken uitstekend te voldoen. Docenten krijgen grip op het programma en de kandidaten presteren net zo goed als bij alle andere vwo-vakken. Daarmee [...] zijn er geen belemmeringen meer om het vak centraal te examineren.” (Wensing, 2003b). Omdat er vanuit het ministerie geen signalen kwamen wanneer de tijdelijke status van SE zou worden opgeheven, vroeg het SBKV recentelijk aan het ministerie “Krijgen de kunstvakken ook een CE? Dit is van belang vanwege de kwetsbaarheid van een uitzonderingspositie: het vak zal zonder CE beschouwd worden als een ‘vak achter de streep’, [...] Antwoord: [...] Dit is echt ondenkbaar op dit moment, [...] want er is volop een discussie gaande over het beperken van de centrale examens.” De schoolexamens zoals deze voor CKV 2 worden afgenomen, vindt het ministerie, zijn eigenlijk een heel goed voorbeeld van hoe het voor veel andere vakken zou kunnen gaan worden (De Boer, 2003).

Internet

De concrete mogelijkheden van internet hebben zich sterk uitgebreid: niet alleen lezen, maar ook kijken en luisteren zijn binnen het bereik gekomen van nagenoeg elke internetsurfer. Daarmee zijn ze geschikt voor CKV 2 en 3. Muziekdocent Zonneveld stelt zelfs “Boeken gebruik ik slechts sporadisch...” (Zonneveld, 2002a), maar dat vereist een uitgebreide kennis van en ervaring met internet. Hij wijst dan ook elders op het belang van het delen van kennis en ervaringen, bijvoorbeeld via vakcommunities op Kennisnet (Zonneveld, 2002b) en waar in het vaklokaal CKV 2 beeldmateriaal, muziek, film en tekst is te vinden, geschikt voor het werken met probleemstellingen (Zonneveld, 2003).

In het kader van zelfstandig leren is het zelfstandig raadplegen (zoeken, selecteren, doornemen, interpreteren, concluderen) van bronnen een basisvoorwaarde. Hans Weikamp: “Internet bood niet de verwachte oplossing. De informatie die online aangeboden werd, was ondoorzichtig, te divers en bevatte veel niet ter zake doende informatie.” (Weikamp, 2003). Informatie verzamelen met behulp van zoekmachines is dus niet in alle gevallen een opdracht die zonder meer aan leerlingen gegeven kan worden. In vaktijdschriften wordt in toenemende mate aandacht besteed aan tips en andere gegevens over bronnen op internet. Ook de methodes voor CKV 2 zijn voorzien van websites zodat relevante links naar bronnen op internet geactualiseerd beschikbaar zijn.

De koppeling methode - website is vanzelfsprekend geworden. Wat een docent van zo'n website impliciet verwacht en een uitgever er expliciet in stopt, kan echter sterk verschillen. De relatie tussen methode en bijbehorende website hangt samen met verwachtingen over de mate van zelfstandigheid van de leerling en de rol van de docent daarbij. Uit een recensie van Dianne Rijnen en een reactie daarop van de uitgever blijkt hoe belangrijk het is daar bewust mee om te gaan (Rijnen, 2002; Van der Meer, 2002a).

1.3.3 CKV 3

“Uitgeverijen wagen zich niet aan het ontwikkelen van lesmateriaal voor het vak audiovisuele vormgeving, omdat het een kleine doelgroep betreft en er vanuit de overheid nog steeds geen duidelijke richtlijnen zijn.” (Hoogenstraaten, 2002). Dit geldt ook voor de andere nieuwe kunstvakken (Dans, Drama). Jan van Gemert bevestigt dit voor Drama: de vakdocenten zullen erg veel zelf moeten ontwikkelen zolang de markt nog te klein is, maar het is wel haalbaar. In een uitgebreide beschrijving van zijn eigen programma laat hij zien hoe het domein vaktheorie

geïntegreerd met de praktijk kan worden aangeboden en benoemt hij de meerwaarde van samenwerking met docenten CKV 1 en CKV 2 die op school meestal uit een andere kunstdiscipline komen (Van Gemert, 2003b)

1.4 Bestudering van overige bronnen

LAKS

Het landelijk actie comité scholieren (LAKS) onderzocht de Tweede Fase door 18 scholen te bezoeken en door te lichten, waarbij leerlingen docenten en directieleden werden geïnterviewd, lessen en studie-uren werden bijgewoond, etc. CKV 1 en CKV 2 kwamen in antwoorden op de hiernavolgende vragen aan bod. Zijn er vakken waarvoor je zoveel moet doen dat je er te weinig tijd voor hebt?

- Voor CKV 1 is dat 18,1% en voor CKV 2 minder dan 3%. Daarmee valt CKV 1 in de categorie vakken die het LAKS een zorgelijke vindt. CKV 2 daarentegen scoort als het vak met verreweg het laagste percentage.

Over de nieuwe vakken werd ten eerste gevraagd of het vak wel of niet zinvol wordt gevonden en ten tweede leuk of niet leuk. Daarna werd naar de mening gevraagd of men het vak moet houden of eruit gooien. Tot slot kon de geënquêteerde al dan niet aankruisen “Deze stof heb ik ook al bij een ander vak gehad.” De conclusies van het LAKS met betrekking tot CKV 1 en CKV 2:

- CKV 1: “Bijna de helft van de leerlingen wil van CKV 1 af. 31% zegt het vak wel leuk te vinden, tegenover 28% niet leuk. Maar bijna de helft van de leerlingen zegt ook nog eens het vak niet zinvol te vinden.” (LAKS, 2003, blz. 21).

Uit de gegevens blijkt overigens dat eenderde van de leerlingen (per vraag een wisselend percentage van 29 tot 41%) geen mening uitspreekt. Van degenen die wel een mening hebben vinden bijna vier maal zoveel leerlingen CKV 1 niet zinvol als wel. Wat betreft houden of eruit gooien zijn er tweemaal zoveel met een negatieve mening als met een positieve.

- CKV 2: “Het vak is relatief populair, ook al wil nog altijd eenderde van de leerlingen het vak bij het grof vuil zetten. Toch vinden meer leerlingen het vak zinvol en leuk dan dat er leerlingen zijn die het vak niet zinvol en niet leuk vinden.” (LAKS, 2003, blz. 22).

De percentages ‘geen mening’ lopen van 38 tot 54%. De meningen zinvol/niet zinvol houden elkaar in evenwicht (24% - 22%) evenals houden/eruit gooien (28% - 34%), terwijl duidelijk meer leerlingen het vak leuk vinden dan niet leuk (36% - 21%)

Wat het LAKS opvalt is “dat leerlingen niet onverdeeld enthousiast zijn over de nieuwe vakken [..]. Over CKV 2, M&O, Maatschappijleer en Geschiedenis zijn de leerlingen veel meer te spreken, ...” (LAKS, 2003, blz. 30). Ondanks deze positieve conclusie werd de maatregel van kracht dat de school die heeft gekozen voor de invoering van het ‘definitieve’ profiel C&M (met CKV 2,3 als verplicht kernvak) alsnog van CKV 2,3 een keuzevak mag maken. “De keuzemogelijkheid voor het vak CKV 2,3 vermijdt, dat voor sommige leerlingen die voor het overige geschikt zijn voor het profiel cultuur en maatschappij dit profiel toch niet haalbaar is.” (Uitleg, 2003, blz. 16).

CEVO

Het examen CKV2 havo en vwo is door de CEVO aan de scholen aangeboden, ter afname in het schoolexamen. De CEVO doet verslag van de examenafname. Het verslag over 2002 beperkt zich tot de organisatie van de afname, de afname

zelf en de reacties van docenten en systeembeheerders daarop. Het multimediale eindexamen CKV 2 wordt gemaakt volgens de regels van een CE en kent dus ook één afnamemoment. Doordat het de (als tijdelijk bedoelde) status heeft van SE, mag daarvan afgeweken worden; niet eerder, wel later. Scholen die van die mogelijkheid gebruik maakten kwamen in de problemen omdat de pers op de avond van het officiële afnamemoment aandacht besteedde aan het examen. Ongeveer 29% van de scholen neemt deel aan het examen CKV 2. De afname is goed verlopen: op 70% van de scholen probleemloos. Ook op de 30% van de scholen die verschillende soorten problemen meldde, is het examen op een correcte manier afgerond (CEVO, 2003). Scholen zijn niet verplicht aan dit cd-rom examen deel te nemen. Hoeveel scholen dat zijn en wat voor ervaringen ze hebben, valt buiten het zicht en de verantwoordelijkheid van de CEVO.

Inspectierapport

In haar rapport *Tweede fase vierde jaar* geeft de inspectie van het onderwijs een oordeel over de mate waarin de doelen van de Tweede Fase vier jaar na invoering zijn of worden gerealiseerd.

“Vergeleken met de oude situatie is het onderwijsaanbod in de tweede fase verbreed. [...] Dit komt met name tot uiting in de verplichting van algemene natuurwetenschappen (ANW) en culturele en kunstzinnige vorming (CKV 1) [...]. Leerlingen waarderen overigens de verplichting van meer vakken niet in alle opzichten; met name voor ANW en CKV 1 is hun waardering laag.” (Inspectie van het onderwijs, 2003, blz. 20-21)

“In de praktijk blijken leraren en leerlingen vooral veel moeite te hebben met het werken voor de handelingsdelen in verschillende vakken, met name de talen en CKV 1. Voor deze handelingsdelen moeten leerlingen taken verrichten waarvoor ze geen cijfer als waardering krijgen, maar die door de leraren worden ‘afgevinkt’. Mede daardoor zijn veel leerlingen moeilijk te motiveren om de handelingsdelen op tijd af te ronden. Leraren blijken problemen te hebben met de niveaubepaling (wat is ‘naar behoren’?). [...] Als leraren en leerlingen over overladenheid en gebrek aan motivatie [...] klagen, doelen ze vaak op de handelingsdelen als de oorzaken daarvan. [...] Wij zijn van mening dat de verdere evenwichtige inbedding in het curriculum van [...] handelingsdelen uiteindelijk een kwestie van tijd is.” (Inspectie van het onderwijs, 2003, blz. 23)

ITS onderzoek

In het inspectierapport wordt verscheidene keren verwezen naar het ITS onderzoek van Van Kuijk e.a. Het betreft een onderzoek om studielast en studeerbaarheid van de Tweede Fase in kaart te brengen. Het onderhavige rapport is het verslag van het tweede meetjaar (2001-2002) en vermeldt over CKV 1:

“Het *profiel* waarvoor de leerlingen hebben gekozen, is van invloed op de hoeveelheid tijd die de leerlingen besteden aan verschillende vakken. Leerlingen in het profiel ‘Cultuur & Maatschappij’ besteden het meeste tijd aan ANW en CKV 1. [...] Van de leerlingen die hebben gekozen voor ‘Natuur & Techniek’ geeft veruit het hoogste percentage aan dat ze CKV1 moeilijk vindt. [...] Over het algemeen geeft meer dan driekwart van de leerlingen aan dat ze veel leren van de vakken. Er zijn vier vakken waarbij minder dan de helft van de leerlingen zegt dat ze veel leren van het vak namelijk CKV 1, ANW, Frans 1 en Duits 1. Opvallend is dat het percentage leerlingen dat aangeeft dat ze er veel van leren veel hoger ligt bij de 1,2 versies van deze talen. De verschillen in de leerervaring tussen de vakken zijn groot. Maar één op de vijf leerlingen geeft aan dat ze veel leren van CKV 1 terwijl bij wiskunde B en natuurkunde dit op meer dan 90 procent ligt. [...] Er zijn ook

verschillen naar *profiel*. Relatief meer leerlingen die gekozen hebben voor het profiel 'Cultuur & Maatschappij' ervaren CKV 1 als leerzaam. Deze leerlingen vinden het vak wiskunde B juist minder leerzaam." (Van Kuijk, 2002, blz. 29-32). Opvallend is het verschil in ervaring en waardering van CKV 1 tussen leerlingen die het profiel N&T volgen en hun medeleerlingen in het profiel C&M: C&M leerlingen vinden CKV 1 minder moeilijk, besteden er meer tijd aan en leren er meer van.

Een tweede punt dat opvalt is het verschil in waardering van Frans en Duits tussen leerlingen die alleen een deeltaal hebben en degenen die de 1,2 versie in hun pakket hebben. Heeft CKV 2,3 een vergelijkbare invloed op de waardering van CKV 1? Er zijn in het rapport van Van Kuijk geen gegevens opgenomen over CKV 2,3. Het is dus ook niet bekend in hoeverre de aan het onderzoek deelnemende C&M leerlingen op een school zaten die CKV 2,3 al heeft ingevoerd. Die kans is gemiddeld minder dan 30%. Als er inderdaad een causale relatie ligt tussen waardering van een deelvak en het ook volgen van andere delen van het vak en als de scholen die aan het onderzoek deelnamen representatief zijn voor Nederland (d.w.z. tweederde heeft geen CKV 2,3 ingevoerd), dan zou in dat licht de conclusie geplaatst moeten worden dat maar één op de vijf leerlingen aangeeft veel te leren van CKV 1. Anders gezegd, op scholen waar CKV 2,3 is ingevoerd kan de waardering voor wat er geleerd wordt in CKV 1 wel eens veel hoger liggen dan 20%.

Er valt ook nog een andere veronderstelling uit de gegevens te halen. Tussen N&T- en C&M leerlingen zijn er verschillen, dat is evident. Zijn dat verschillen met betrekking tot CKV 1 die door de inhoud van het vak worden bepaald, of houdt de CKV docent - onbewust - te weinig rekening met karakteristieken van de leerlingen, bijvoorbeeld belangstelling voor bepaalde achtergrondinformatie?

1.5 Conclusies

Met betrekking tot de examenprogramma's zijn er geen aanwijzingen gevonden voor bijstelling of verandering.

1.5.1 CKV 1

Leuk

Regelmatig lezen we varianten op de mening "CKV 1 is leuk als tijdverdrijf, maar niet de moeite waard als het om leren gaat." Het begrip 'leuk' is echter voor meer dan één interpretatie vatbaar, dat merk je als je conclusies wilt trekken uit de cijfers van het LAKS en het ITS en uit de literatuur. Leuk kan enerzijds betekenen dat je eens iets anders doet dan in een klaslokaal opgesloten zijn, maar anderzijds dat je iets verrassends en verrijkends leert.

In de eerste kennismaking van de leerling met een culturele activiteit speelt het verrassingseffect een grote rol, versterkt door het doorbreken van het dagelijkse lespatroon. Het beeld dringt zich op dat vervolgens adequate reflectie van cruciaal belang is voor het gevoel van de leerling of hij van CKV 1 iets leert. Artikelen gaan meer en meer over vormen van voorbereiding, presentatie en evaluatie. De artikelen gaan over succeservaringen met die activiteiten met als criterium 'verrijking'.

Verrijking

Verrijking is ook al zo'n begrip dat op uiteenlopende manieren kan worden geïnterpreteerd en helaas gebeurt dat regelmatig tamelijk impliciet: "kunst verrijkt

het leven, toch?”. Die uiteenlopende interpretaties komen pas boven water als het gaat om de concrete waarde van de onderscheiden domeinen van CKV 1 en hun - mogelijke - onderlinge relaties. Daarover denken vindt bij de docent meestal niet plaats op een abstract niveau, maar wel bij het omgaan met een methode: hoe gebruik ik die, wat laat ik weg, wat voeg ik toe? In de tweede generatie methodes is er sprake van uitkristalliseren van opvattingen, uitgangspunten en passende didactische werkvormen. Dat geeft de docent de gelegenheid om meer expliciet te kiezen.

Verdieping

Er is nog meer stof tot nadenken: de beschreven lesprogramma's rond een culturele activiteit en/of een thema zijn vrij omvangrijk. Kennelijk vraagt verrijking om een substantiële tijdsinvestering. Degenen die daar het minst 'last' van hebben zijn leerlingen uit het profiel C&M. Zij kunnen, meer dan de gemiddelde leerling, de inhoud van CKV 1 verbinden met leerstof uit andere vakken (m.n. CKV 2,3 of een traditioneel kunstvak), waar ze bovendien ook voor hebben gekozen, negatieve keuzes daargelaten. Ze besteden bovendien relatief meer tijd aan CKV 1 en klagen daar minder over. Is dit een voorsprong die “er nu eenmaal is” of is er ook lering uit te trekken voor de benadering van leerlingen uit andere profielen, bijvoorbeeld voor de advisering voor culturele activiteiten, vraagstellingen in relatie tot leerstijlen, etc.?

1.5.2 CKV 2,3

De voorbereiding op de definitieve invoering van CKV 2,3 gaat van overheidswege in uiterst kleine stapjes (zie de examens voor de traditionele beeldende vakken) of staat stil, met name voor wat betreft de plaatsbepaling van het examen CKV 2. De gecontinueerde SE-status houdt ook in dat nog steeds een substantieel deel van het examenjaar verloren gaat omdat een SE moet zijn afgesloten voordat het CE begint. Bijvoorbeeld voor havo valt in 2004 het SE CKV 2 op 31 maart en het CE voor de traditionele kunstvakken op 26 mei.

Vooruitgang is er wel op het gebied van het beschikbare lesmateriaal, vooral door uiteenlopende verbeteringen op internet, geïnitieerd door docenten en een enkele uitgever.

1.6 Literaturopgave

Bemmel, Hans van e.a., *Een ontdekkingsreis naar het vreemde; schooljaar 1996/1997*. SLO, Enschede, 1997

Bemmel, Hans van e.a., *Een ansichtkaart uit het vreemde; met de 35 meest gestelde vragen in schooljaar 1997/1998*. SLO, Enschede, 1998

Boer, Max de, Marie-Thérèse van de Kamp, *SBKV-voorstel CKV 2,3 constructief; Vragen en antwoorden op voorstel van de minister*. In: *Kunstzone*, september 2003-9, blz. 2-4

Boshoven, Thérèse e.a., *Culturele en kunstzinnige vorming 2,3; Voorlichtingsbrochure havo/vwo*. SLO, Enschede, 1999

CEVO, *Het examen CKV 2 havo en vwo in 2002*. Uit: *www.cevo.nl*, 2003

Dienske, Jan-Willem, *Dossier KuCo*. In: *Muziek & Onderwijs*, november/december 2002-6, blz. 18-19

Dienske, Jan-Willem (2003a), *Dossier KuCo*. In: *Muziek & Onderwijs*, januari 2003-1, blz. 20-21

Dienske, Jan-Willem (2003b), *De Map; Een nieuwe methode voor CKV 1*. In: *Muziek & Onderwijs*, november/december 2003-1, blz. 24-25

Doevendans, Tjeerd, *Syllabus Culturele en kunstzinnige vorming 2 voor het centraal examen*. Cito, Arnhem, 1999

Geljon, Cor, *Wat moeten we met wereldliteratuur? Wereldliteratuur en CKV-1*. In *Tsijp/ Letteren*, oktober 2002-3, blz. 11-14

Gemert, Jan van, *Het Muziektheater; Aanraken van opera, ballet en dans*. In: *Kunstzone*, september 2002-9, blz. 18-20

Gemert, Jan van (2003a), *Een prentenboek als voorbereiding; Studiedag BDD over beschouwing van theater*. In: *Kunstzone*, januari 2003-1, blz. 14-16

Gemert, Jan van (2003b), *Drama als examenvak; Invoering van het vak ckv 3 drama*. In: *Kunstzone*, september 2003-9, blz. 24-26

Goeje, Rein de, *www.muziek.nl*. In: *Muziek & Onderwijs*, maart/april 2003-2, blz. 19

Hausmans, John, *Culturele en kunstzinnige vorming 1. Voorlichtingsbrochure havo/vwo*. SLO, Enschede, 1996

Hoogenstraaten, Marloes, *De plaats van audiovisuele vormgeving binnen het vo*. In: *Kunstzone*, oktober 2002-10, blz. 11-14

Inspectie van het onderwijs, *Tweede fase vierde jaar; Een overzicht van de stand van zaken vier jaar na invoering van de tweede fase havo/vwo*. februari 2003

Jansen, Sjaak, *De Kunstrijker, een website van jewelste*. In: *Maandblad voor de beeldende vakken*, januari 2003-1, blz. 45-46

Kompier, Dik, *In gesprek met Rina Bijsterveld*. In: *Kunstzone*, januari 2003-1, blz. 17-18

Koot, Erik, *Oog in oog met de Matthäus Passion*. In: *Muziek & Onderwijs*, maart/april 2003-2, blz. 6-7 (vervolg in mei/juni 2003-3, blz. 24-25 en september/oktober 2003-5, blz. 22-23)

Koppers, Wout, *CKV van binnen en van buiten*. In: *Kunstzone*, september 2002-9, blz. 24-27

Kuijk, Jos van, Huub Braams, Nico van Kessel, *Tijdsbesteding, beleving en studeerbaarheid Tweede Fase*. ITS, Nijmegen, 2002

LAKS, *Tweede Fase, Nieuwe Stijl? Een onderzoek naar de Tweede Fase en het Studiehuis vanuit het perspectief van de leerlingen*. Amsterdam, 17 maart 2003 (www.laks.nl)

Langenhuijsen, Henk, *MUZtheater met 'Wat lul je nou!'*. In: *Kunstzone*, december 2002-12, blz. 23-26

Legêne, Clara, *www.muziek.nl*. In: *Muziek & Onderwijs*, januari/februari 2003-1, blz. 18

Meer, Ruud van der (2002a), *Nogmaals: History CKV2*. In: *Kunstzone*, oktober 2002-10, blz. 15

Meer, Ruud van der (2002b), *De Kunst kijker*. In: *Kunstzone*, december 2002-10, blz. 28

Rentelink, Bart, *Je hele CKV 1-leven in De Map*. In: *Maandblad voor de beeldende vakken*, juni 2003-4, blz. 47

Rijnen, Dianne, *History CKV2; Cultuur van het burgerlijke Nederland in de zeventiende eeuw*. In: *Kunstzone*, september 2002-9, blz. 17-18

Schönau, Diederik, *Syllabus Culturele en kunstzinnige vorming 1*. Cito, Arnhem, 1998

Stuurgroep Profiel Tweede Fase Voortgezet Onderwijs, *De Tweede Fase vernieuwt*. Den Haag, 1994

Uitleg, *Regeling profielen 2003*. In: *Gele katern*, 28 mei 2003-14, blz. 15-17

Weikamp, Hans, *www.CKplus.nl*. In: *Kunstzone*, juli/augustus 2003-7/8, blz. 9-11

Wensing, Marieke (2003a), *Examen beeldende vakken havo 2003*. In: *Kunstzone*, september 2003-9, blz. 11-13 (ook gepubliceerd in *Maandblad voor de beeldende vakken*, november 2003-6, blz. 22 en 44)

Wensing, Marieke (2003b), *Examen CKV 2 vwo 2003*. In: *Kunstzone*, september 2003-9, blz. 18-19 (ook gepubliceerd in *Maandblad voor de beeldende vakken*, november 2003-6, blz. 25-26)

Zonneveld, Kees (2002a), *Computers bij muziek en CKV; Een evaluatie*. In: *Kunstzone*, september 2002-9, blz. 22-24

Zonneveld, Kees (2002b), *Verdeelt de kunst of is zij deelbaar? Communities CKV1 en CKV2*. In: *Kunstzone*, oktober 2002-10, blz. 4-5

Zonneveld, Kees, *CKV Communities*. In: *Muziek & Onderwijs*, mei/juni 2003-3, blz. 17

2. Het vak CKV 1, 2 en 3 in de nieuwe tweede fase

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we na hoe het er op dit moment, na een jaar van discussie over en reacties op de nota *Ruimte laten en keuzes bieden*, uit ziet voor CKV 1, 2 en 3 in de toekomstige tweede fase.

In paragraaf 2.2 geven we de voorstellen weer met betrekking tot deze vakken zoals die gedaan zijn in *Ruimte laten en keuzes bieden*.

Paragraaf 2.3 bevat een overzicht van reacties op die voorstellen, van vakinhoudelijke verenigingen maar ook van alle andere organisaties die te maken hebben met het voortgezet onderwijs (inspectie, universiteiten en hogescholen, HBO-raad, enzovoort).

De reacties hebben op een aantal punten geleid tot bijstelling van de voorstellen in *Ruimte laten en keuzes bieden*, per brief van de minister aan de Kamer d.d. 4 juli 2003. De nieuwe voorstellen behandelen we in paragraaf 2.4.

In paragraaf 2.5 geven we de reacties weer die op deze nieuwe voorstellen zijn gekomen, vooral de reacties van de vaste Kamercommissie voor onderwijs op 29 oktober 2003.

Paragraaf 2.6 behandelt concluderend de centrale vraag van dit hoofdstuk: hoe ziet het er op dit moment uit voor CKV 1, 2 en 3 in de toekomstige tweede fase?

2.2 Voorstellen met betrekking tot CKV 1, 2 en 3 in *Ruimte laten en keuzes bieden*

Het ministerie heeft in januari het plan 'Ruimte laten en keuzes bieden' opgesteld om de tweede fase aan te passen. Met betrekking tot CKV 1 merkt de minister op dat:

- van de verschillende domeinen domein A *Culturele activiteiten* het belangrijkste is. Van de andere domeinen, waarin kennis van de kunsten, praktische activiteiten in de kunsten en reflectie op de kunsten centraal staan, merkt ze op dat die nog bezien zouden moeten worden;
- in principe alle leerlingen op het vwo KCV kunnen kiezen in plaats van CKV 1.

Met betrekking tot het profiel C&M stelt de minister voor:

- CKV 2,3 op te splitsen in twee aparte vakken: CKV 2 en CKV 3;
- de studielast voor de (oorspronkelijke deel-)vakken meer dan te verdubbelen;
- deze vakken niet langer te verplichten, maar als cultureel keuzevak naast geschiedenis op te nemen;
- de examinering van CKV 2 en CKV 3 nader te bezien.

2.3 Reacties op deze voorstellen

De Groep educatieve uitgeverijen (GEU) constateert dat het soms om ingrijpende wijzigingen gaat. Dat kan betekenen dat een methode volledig herzien moet

worden. Daarnaast zijn er onduidelijkheden over een aantal zaken, zoals over de ontwikkeling van de vakken CKV 2 en CKV 3. (Bosscha, 2003)

Het SBKV is er van overtuigd dat, bij uitvoering van *Ruimte laten en keuzes bieden* CKV 2 en CKV 3 als aparte vakken niet zullen voortbestaan omdat de voor CKV 2,3 essentiële samenhang tussen theorie en praktijk verdwijnt. CKV 2,3 vormt de kern van het profiel C&M. Als in de toekomst daarvoor andere vakken gekozen kunnen worden, verdwijnt het wezenlijke (de C) van dit profiel. (Van de Kamp, 2003).

Volgens Maarten van Noort heeft een apart vak CKV 3 te weinig theorie om maar in de buurt te komen van het oude eindexamenvak. Hij voorspelt: "De zo luid gepropageerde doorstroomrelevantie zal dan ook door het vervolgonderwijs als te beperkt worden beschouwd." (Van Noort, 2003).

De Besturenraad VBKO en VOS/ABB vinden het naast elkaar aanbieden van zowel CKV 2 als CKV 3 in het profiel C&M niet erg realistisch, zeker voor de havo niet. "De voorkeur heeft, in plaats daarvan, CKV 3 met een component beschouwing." (Strietman, 2003). Ook worden keuzemogelijkheden in profielen duur geacht, met name op kleine scholen.

De HBO-raad stipuleert dat een van de belangrijkste opbrengsten van de invoering van de tweede fase het feit is dat de profielen hebben geleid tot een meer samenhangend vakkenpakket. Naar de mening van de HBO-raad ondermijnen de voorstellen van de minister deze gewenste samenhang: "Het niet meer verplicht stellen van de vakken cultureel en kunstzinnige vorming 2 en 3 (ckv2, 3) in het profiel Cultuur en Maatschappij verbaast ons. In een profiel dat in de kern gericht is op een culturele, artistieke vorming wordt het vak dat de basis vormt voor deze vorming niet meer verplicht gesteld. Dit voorstel zal ongetwijfeld leiden tot een kleiner aantal leerlingen dat kiest voor één van deze vakken. Het aantal leerlingen dat kiest voor beide vakken (één in het profieldeel, één in de vrije ruimte) zal vanzelfsprekend nog geringer zijn. Een groot aantal scholen zal niet in staat zijn om het aanbod van ckv3 overeind te houden als gevolg van de terugloop van het aantal leerlingen." (De Graaf, 2003).

De Colleges van Bestuur van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en van ArtEZ, Hogeschool voor de beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek en theater in Arnhem, Enschede en Kampen/Zwolle geven als hun mening dat de voorstellen van de minister de positie van de kunstvakken in het profiel C&M verzwakken en formuleren het uitgangspunt dat ze daarbij hanteren: "De kracht van de combinatie van CKV 2 en CKV 3 is dat theorie, beschouwing en reflectie verbonden zijn aan de praktijk en dat de kunsten worden geplaatst in een cultuurhistorische en interdisciplinaire context. [...] CKV 2 wordt in uw voorstel echter gereduceerd tot een puur theoretisch vak. En in tegenstelling tot de kunstvakken 'oude stijl' ontbreekt bij het vak CKV 3 een centraal eindexamen.". De Colleges vinden ook dat een krachtig en consistent overheidsbeleid de volledige implementatie van CKV 2,3 zeker mogelijk had kunnen maken, en stellen: "Aan dat beleid heeft het echter ontbroken. Ten onrechte wordt de hierdoor ontstane ongelijke situatie tussen scholen nu als een reden aangevoerd om de veranderingsvoorstellen ten aanzien van CKV 2,3 te onderbouwen." Bovendien is het profiel C&M "een diffuus geheel geworden dat de doorstroming naar de

vervolgopleidingen eerder zal bemoeilijken dan vergemakkelijken." (Haanstra, 2003)

Ook Lorentz Himmelreich wijst op het uitgebreide keuzemenu dat het profiel C&M krijgt in het voorstel van de minister, mede door de splitsing van CKV 2,3. Hij noemt daarbij de motiverende mogelijkheden van verbanden tussen CKV 2, de vaktheorie van CKV 3 en de praktijk die nu verloren dreigen te gaan. Scholen zullen om organisatorische redenen lang niet altijd alle keuzemogelijkheden aan leerlingen kunnen aanbieden. Vanuit dat gegeven schetst hij sombere consequenties voor CKV 2 en de relatief jonge kunstvakken dans en drama in CKV 3 (Himmelreich, 2003).

In de periode 13 januari tot en met 17 maart is er in de digitale school (www.digischool.nl, Forum CKV 2) gediscussieerd over het onderwerp "Consequenties van de plannen van de nota voor het profiel CM":

- Vanuit het gegeven dat CKV 2 zonder CKV 3 helemaal theoretisch is, voorspelt Harry (Ma Jan 13, 2003 4:08 pm) dat het vak daarom weinig leerlingen zal trekken. Bovendien: "Kunstvakdocenten zullen niet graag een puur theoretisch vak gaan geven met een omvang van 480 of 320 uur, zeker niet als dat losgekoppeld is van hun praktijkvak en vaktheorie. Daarom valt te verwachten dat scholen de variant ckv2 (zonder 3) niet op grote schaal zullen aanbieden. Conclusie: ckv2 (zonder 3) heeft geen reële overlevingskans binnen dit plan."
Over CKV 3: "De doorstroomrelevantie van ckv3 als zelfstandig vak is zonder ingrijpende programma-wijziging veel geringer dan de oude kunstvakken, mede door het ontbreken van een centraal examen. Het vervolgonderwijs, met name de vsnu, zal dan ook moeite hebben om dit vak als profielvak te accepteren. Conclusie: ckv3 (zonder 2) is met het huidige examenprogramma niet haalbaar als doorstroomrelevant profielvak." Harry concludeert daarom "De splitsing in ckv2 en ckv3 is binnen dit plan funest voor de kunstvakken. (Er zijn geen overtuigende argumenten om het vak te splitsen.)"
Dat laatste wordt onderschreven door een gast die elk van de gebezigde argumenten noemt en stuk voor stuk van commentaar voorziet en besluit met "Kortom: nooit las ik zwakkere en echte flauwekul argumenten." (Di Jan 14, 2003 4:18 pm).
- Niet iedereen deelt deze meningen. Jan Beerten: "Ik ben er voor dat CKV 2 en / of 3 als keuzevak in het profiel C&M komt. Niet meer als verplicht vak. Wie wil kan kiezen, wie niet wil drukken we niets door de strot. [...] De keuze van de leerling en het al of niet relevant zijn voor zijn of haar vervolgopleiding in relatie tot het vakkenpakket is het enige dat nu van belang is. [...] De kinderen in C&M hebben lang niet allemaal voor dit profiel gekozen omdat zij dit wilden. Een groot deel kon eenvoudigweg niets anders dan C&M. De andere profielen zijn te moeilijk (=lees te veel wiskunde, te exact) Dus komen zij allen in C&M. Als bonus moeten zij dan ook nog allemaal CKV 2 en 3 volgen. Dat is een grote groep met onwillige kinderen. Voor CKV 3 is daar nog wel een mouw aan te passen. Voor CKV 2 is het veel lastiger. Het is niet gemakkelijk, heel veel werk en dan nog is het niet voor alle leerlingen haalbaar. Bovendien voor de meeste van hen niet relevant in relatie tot de vervolgstudie." (Ma Jan 27, 2003 9:25 pm).
- Frank de Roon reageert "Het enige voordeel wat ik kan ontdekken is dat minder getalenteerden en niet-geïnteresseerden de vakken ckv2 (vooral) en ckv3 niet meer zullen kiezen. Ik heb soms het idee dat het profiel CM een

soort afvoerputje van het Studiehuis is. Alles was uit de buurt van 'exact' wil blijven groepeerd daar vanzelf samen. [...] En die leerlingen zitten dan opeens bij CKV2, een vak wat sommige net zo moeilijk vinden als bijv. wiskunde." (Do Jan 30, 2003 4:27 pm).

De inbreng van de daarop volgende schrijvers richt zich vooral op praktische overwegingen en ideeën om CKV 2,3 te handhaven en inhoudelijk (verder) te verbeteren. De teksten worden regelmatig gelardeerd met persoonlijke ervaringen zoals van André Kok: "Toen ik met ckv2 begon sloeg me ook eerst de angst om het hart; hoe kun je in zo'n korte tijd (met 1 uur per week) zo'n breed scala van disciplines behandelen? Wat wordt er dan gevraagd met het examen? Al doende kom je tot de ontdekking dat het allemaal wel losloopt, en je raakt steeds enthousiaster." (Ma Mrt 17, 2003 9:46 am).

Redenen genoeg voor het SBKV om een voorstel voor aanpassingen te formuleren, dat, voorzien van argumenten, is aangeboden aan de minister onder de titel "RUIJTE laten en KUNST bieden". Een van de argumenten is dat het voorstel van de minister om CKV 2,3 op te splitsen de essentie van het vak ontkent, namelijk het zelf leren en ervaren hoe een kunstuiting tot stand komt. Dat is wezenlijk voor het leren doorgronden van de inhoud van kunst (SBKV, 2003b). De aanpassingsvoorstellen zijn:

- In het profiel cultuur en maatschappij komt een kernvak kunst, dat zowel uit theorie als praktijk bestaat. De theorie is de cultuurgeschiedenis van de kunsten, het huidige programma ckv2. [...] Er wordt niet voorgeschreven hoeveel uur binnen het vak aan theorie of praktijk besteed moet worden. Totale urenaantal voor het vak kunst is conform de andere profielvakken: vwo 480, havo 320.
- Evenals de andere profielvakken krijgt het vak kunst een centraal examen. Daarin wordt de cultuurgeschiedenis van de kunsten getoetst via de door de CEVO vastgestelde eindexamens. De praktijk van het vak kunst wordt afgesloten met een schoolexamen. Weging: centraal examen theorie 50%, schoolexamen praktijk 50%
- Scholen kunnen zelf bepalen of ze het praktijkgedeelte van het profielvak kunst aanbieden in één kunstvak of in meer kunstvakken.
- In het vrije deel komt een vak met het huidige programma van ckv3, met dezelfde functie als de vakken voortgezette wiskunde of voortgezette natuurwetenschappen. Het vak krijgt dan ook de werktitel voortgezette kunstvakken en kan door de school worden ingevuld met beeldende vormgeving, dans, drama of muziek. Deze vakken behouden hun eigen herkenbare naam. Het vak wordt afgesloten met een schoolexamen. Het urenaantal is conform de andere vakken in de vrije ruimte: vwo 440, havo 320
- De kunstvakken krijgen een herkenbare naam, zodat iedereen in Nederland weet dat kunstvakken onderwijsvakken zijn. Geen ckv2,3 maar kunst. Geen ckv3 maar beeldende vormgeving, dans, drama en muziek. Alleen het ingeburgerde ckv1 kan de naam culturele en kunstzinnige vorming behouden. (SBKV, 2003a, blz. 1). De volledige tekst van "RUIJTE laten en KUNST bieden" is als bijlage in dit vakk dossier opgenomen.

2.4 Nieuwe voorstellen van de minister

In haar brief van 4 juli 2003 aan de Tweede Kamer doet de minister een nieuw voorstel tot herziening van de tweede fase havo/vwo. De brief zelf besteedt geen aandacht aan CKV 1 en CKV 2,3. Uit de bijlagen valt het volgende op te maken over het vwo:

- CKV 1: het aantal slu wordt met 40 verlaagd van 200 naar 160 (= 20% minder). Dit kan worden opgevangen “door het vak te richten op de kern = kunsteducatie” zoals de minister schrijft in de toelichting op de bijlage;
- CKV 2,3: het aantal slu wordt met 40 verhoogd van 480 naar 520 voor de leerlingen die CKV 2,3 kiezen als ‘cultureel kernvak’ (een kunstvak, geschiedenis, filosofie of een klassieke taal).

De toelichting vermeldt dat voor het havo in grote lijnen hetzelfde geldt. Cijfermatig wijkt het beleid voor de kunstvakken sterk af van dat op het vwo, de slu voor CKV 1 worden niet verlaagd en voor CKV 2,3 juist wel:

- CKV 1: het aantal slu blijft 120;
- CKV 2,3 als cultureel keuzevak van 360 naar 320.

Deze verschillen in beleid m.b.t. havo en vwo zijn niet toegelicht. Wel staat in de toelichting dat juist in het havo zich nog steeds overladenheid voordoet. Die zal voor CKV 2,3 door de vermindering in slu niet afnemen.

In de toelichting op de bijlage wordt het begrip *kunstvak* als volgt toegelicht: “De school mag daarbij kiezen of wordt gekozen voor ckv2,3 óf voor een ‘traditioneel’ kunstvak (muziek, beeldende vormgeving; een apart vak dans of drama kan ook). Dat sluit dus aan bij de bestaande situatie.”

Op verzoek van het SBKV gaf het ministerie een toelichting die Max de Boer als volgt noteerde: “De uitleg is dat ‘traditioneel’ kunstvak niet inhoudt: het examenvak oude stijl muziek en beeldend met een CE (en beeldend met een CPE). Dit is echt niet meer aan de orde als mogelijkheid. Volgens hem is het ook geen CKV 3, want daarvoor is de toename van het aantal uren te groot voor het bestaande examenprogramma van CKV 3. De uitleg is, dat onder ‘traditioneel’ in deze context bijvoorbeeld verstaan zou kunnen worden de afzonderlijke vakgebieden zoals beeldend, muziek, dans en drama. Een concreet voorstel met betrekking tot de inhoud van deze ‘traditionele kunstvakken’ zal nog helemaal ontwikkeld moeten worden, waarbij het SBKV uiteraard advies gevraagd zal worden. Het SBKV-voorstel (voortgezet kunstvak – in het vrije deel) is in dit verband eveneens een reële optie.” (De Boer, 2003).

Een tweede opvallend punt is dat in de bijlage consequent wordt gesproken over CKV 2,3 terwijl in de voorafgaande wijzigingsvoorstellen sprake was van splitsing van dit vak. Ook hier werd op verzoek van het SBKV een toelichting gegeven: “In het voorstel van de minister worden CKV 2 en CKV 3 niet meer losgekoppeld in het profiel C&M. Het ministerie bevestigt dat het betekent dat de loskoppeling van CKV 2,3 niet meer aan de orde is en CKV 2,3 dus als vak in het profiel gekozen kan worden zodat dit aansluit bij de bestaande situatie voor de scholen die dit vak inmiddels ingevoerd hebben.” (De Boer, 2003b).

2.5 Reacties op de nieuwe voorstellen

VLS

Het commentaar van de Vereniging Leraren Schoolmuziek (VLS) komt op het volgende neer:

- CKV 1: Er moet iets gebeuren aan het in principe ongewijzigde examenprogramma, want je kunt in de verminderde uren moeilijk aan alle domeinen aandacht besteden;
- CKV 2,3: gelukkig is het idee om te splitsen niet gehandhaafd. Het is gewenst dat CKV 2 als onderdeel van CKV 2,3 weer een landelijk centraal examen wordt. Ook voor CKV 2 zou het programma moeten worden herzien om de zogenaamde overlappendheid structureel te verhelpen; nu wordt die nog tegengegaan door onderdelen van het programma voor het examenjaar te laten vervallen. (De Boer, 2003b)

Algemeen overleg Tweede Kamer

In het algemeen overleg van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap met de minister op 29 oktober 2003 is het volgende over CKV 2,3 en het profiel C&M gezegd:

- De heer Balemans (VVD): “Welke kant men op wil met het profiel cultuur en maatschappij (CM) is onduidelijk, mede door de versplintering van dit profiel.”
- De heer Mosterd (CDA): CKV 2 en CKV 3 worden terecht keuzevakken. eerder is echter wel afgesproken dat CKV 2 centraal zal worden geëxamineerd. Daaraan wordt nu voorbij gegaan, want CKV 2 zal gaan werken met een schoolexamen. Waarom is hiervoor gekozen? De minister stelt voor dat in plaats van CKV 2 en CKV 3 een traditioneel kunstvak kan worden gegeven. Is het waar dat dit een nieuw vak zal worden?”
- De heer Van der Vlies (SGP): “Eén van de doelstellingen van de minister is het vergroten van de keuzevrijheid van de leerlingen. De heer Van der Vlies zegt daarmee in te kunnen stemmen, mits wordt voorkomen dat dit ertoe leidt dat de profielen teveel verwateren. Dat dit een reëel risico is, blijkt wel uit het feit dat het mogelijk is dat een leerling kiest voor CM zonder dat geschiedenis, maatschappijleer of een kunstvak deel uitmaken van zijn vakkenpakket. [...] Waarom is er niet voor gekozen om te gaan werken met een profielkeuzevak kunst dat door de scholen zelf mag worden ingevuld? Hij zegt hieraan de voorkeur te geven, omdat op deze manier het praktijkgerichte en het beschouwende deel bijeen kunnen worden gehouden. De heer Van der Vlies wijst vervolgens op de suggestie van het Samenwerkingsberaad van de kunstvakken om in het vrije deel een minder omvangrijk keuzevak CKV 3 aan te bieden. Dat heeft als voordeel dat het kiezen van een kunstvak in het vrije deel een reëlere mogelijkheid wordt.”
- Mevrouw Kraneveldt (LPF): “Het verschil in het aantal verplichte vakken in de profielen is niet alleen slecht voor het eigen gezicht van de profielen, maar ook voor de organiseerbaarheid van deze profielen. Zo is het denkbaar dat een school twee leerlingen met CM heeft, die slechts één vak gemeenschappelijk hebben. [...] Leidt dit niet tot grote onduidelijkheid bij de vervolgopleidingen?”
- De heer Slob (ChristenUnie): “CM is in het voorstel van de minister vlees noch vis. Is de minister het hiermee eens en deelt zij zijn vrees dat CKV 2 op termijn hierdoor niet zal overleven?”
- Mevrouw Lambrechts (D66): “Het is een goed voorstel van de KNAW om te onderzoeken welke gedeelte van de examenprogramma’s centraal moet worden geëxamineerd [...]. Mevrouw Lambrechts tekent hierbij aan dat zij

vanwege het civiel effect bijzonder hecht aan het centraal schriftelijk examen en dat zij daarom niet akkoord zou kunnen gaan met het voorstel om CKV alleen in het schoolexamen te toetsen.”

- Mevrouw Hamer (PvdA): “De vakken CKV 2 en CKV 3 verdienen een serieuzere kans. Mevrouw Hamer zegt dat daarom voorkomen moet worden dat deze vakken moeten concurreren met het keuzevak geschiedenis.”
- De heer Vendrik (GroenLinks): “In de stukken wordt gesproken over een traditioneel kunstvak als alternatief voor CKV 2 en CKV 3. Kan de minister aangeven wat hieronder wordt verstaan?”

Antwoord van de minister

- “De minister zegt toe dat zij een uitgewerkt voorstel voor een nieuwe profielsystematiek naar de Kamer zal sturen. [...] In het nieuwe voorstel zal [...] ook worden ingegaan op de kunstvakken en CM.”
- “Een traditioneel kunstvak is een beeldend vak of muziek. De minister voegt hieraan toe dat zij het veld hierover en over CKV 2 en CKV 3 nader zal informeren als de besluitvorming over de profielsystematiek is afgerond.”

(Tweede Kamer, 2003)

2.6 Nabeschuiving

CKV 1

“Culturele en kunstzinnige vorming (CKV 1) blijft verplicht voor alle leerlingen.”

Uitzondering is de groep leerlingen op het gymnasium en - als de school daarvoor kiest - op het atheneum. (Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo, blz. 17). ‘Alle leerlingen’ zijn dus alle havo-leerlingen. Zowel voor als na 4 juli geeft de minister aan dat zij domein A, het actief deelnemen aan culturele activiteiten in de vorm van bezoeken, excursies en lezen, het belangrijkste vindt. In de overige domeinen acht zij beperking gewenst.

Tekenen uit de praktijk geven aan dat de leerling het meest leert van CKV 1 als ervaren en reflectie met elkaar samenhangen en dat houdt een explicieter samenhang in tussen de domeinen. Het hangt dus mede van de nog te concretiseren maatregelen van de minister af of CKV 1 zich ontwikkelt in de richting van een pretvak of van een verrijking langs de weg van verdieping van ervaringen. Die laatste keuze kan qua opbrengst overigens ook als erg prettig worden ervaren.

CKV 2,3

Bij dit vak ligt de zaak wat gecompliceerder dan bij CKV 1:

- De voorstellen van voor of na 4 juli zijn elkaars tegenpolen voor wat betreft de samenhang tussen CKV 2 en CKV 3. Ook de toedeling van studielast verschilt bijzonder sterk.
- Op de 4^e juli is de term ‘kunstvak’ ingevoerd. Voor die datum was het aantal varianten voor scholen met CKV 2,3 een stuk of negen (muziek, dans, drama en een aantal combinaties van tekenen, handvaardigheid, textiele werkvormen en audiovisuele vormgeving binnen beeldende vormgeving) en voor scholen die CKV 2,3 niet hadden ingevoerd was er, zo lang als het duurt, de keuze uit vier traditionele kunstvakken. De nieuwe term kunstvak omvat de negen varianten van CKV 2,3 plus vier met name genoemde kunstvakken (muziek, beeldende vormgeving, dans en drama). In de mondeling toelichting die de minister aan de Kamer gaf op het begrip ‘traditioneel kunstvak’ gaf zij aan dat dit een beeldend vak of muziek is. Er zijn drie traditionele beeldende vakken (tekenen, handenarbeid en textiele werkvormen) en een nieuwe loot aan de stam, audiovisuele vormgeving. Alles bij elkaar gaat het dus om 15 à 16 varianten.
- De status van keuzevak in plaats van verplicht kernvak in C&M is voor en na 4 juli hetzelfde gebleven.

Diverse zaken zijn onduidelijk geworden of gebleven, zoals de inhoud van met name de nieuwe, al dan niet traditioneel genoemde kunstvakken en daarmee ook de examenprogramma’s en de manier waarop deze vakken geëxamineerd zullen

worden.

In de reacties op de voorstellen van de minister zijn de volgende hoofdpunten ook na 4 juli overeind gebleven:

- de onheldere structuur van het profiel C&M door de vele keuzemogelijkheden en daarmee samenhangend de kwaliteit van de aansluiting op het hoger onderwijs op profielniveau;
- de haalbaarheid van keuzemogelijkheden voor met name kleine scholen, waarmee de vraag samenhangt in hoeverre de desbetreffende leerlingen iets te kiezen hebben;
- binnen de kunstvakken het belang van samenhang tussen praktijk, theorie, beschouwing en reflectie, niet alleen bij CKV 2,3 maar ook bij de andere varianten van 'kunstvak';
- de aansluiting voortgezet onderwijs / hoger onderwijs op vakniveau;
- daarmee samenhangend de kwaliteitsbewaking middels een CE.

Welke bezwaren die in dit hoofdstuk zijn geciteerd blijven bestaan nadat de minister een uitgewerkt voorstel voor een nieuw profielsysteem naar de Kamer heeft gestuurd, en welke niet, is in deze nabeschuiving niet aan te geven.

2.7 Literatuuropgave

Boer, Max de, Marie-Thérèse van de Kamp (2003a), *SBKV-voorstel CKV 2,3 constructief; Vragen en antwoorden op voorstel van de minister*. In: *Kunstzone*, september 2003-9, blz. 2-4 (ook verschenen in *Muziek & Onderwijs*, november/december 2003-6, blz. 2-3)

Boer, Max de (2003b), *CKV vanaf 2007*. In: *Muziek & Onderwijs*, september/oktober 2003-5, blz. 23-24

Bosscha, mw. A.F.C., *reactie op nota Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo/vwo*. Brief van de GEU aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 11 maart 2003

Graaf, drs. A.B. de, *Tweede fase havo en vwo*. Brief van de HBO-raad aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 20 maart 2003

Haanstra, Prof. Dr. F., *Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo*. Brief van de Colleges van Bestuur van de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en van ArtEZ, Hogeschool voor de beeldende kunst en vormgeving, bouwkunst, muziek en theater aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 20 maart 2003

Himmelreich, Lorentz, *De tweede fase vernieuwt verder*. In: *Muziek & Onderwijs*, maart/april 2003-2, blz. 2-5 (ook verschenen in *Kunstzone*, april 2003-4, blz. 5-8)

Kamp, Marie-Thérèse van de, *Ruimte laten en keuzes bieden*. In: *Kunstzone*, februari/maart 2003-2/3, blz. 31

Noort, Maarten van, *"Ruimte laten en keuzes bieden in de tweede fase havo en vwo"*. In: *Maandblad voor de beeldende vakken*, maart 2003-2, blz. 4-5

SBKV (2003a), *RUIMTE laten en KUNST bieden*, SBKV, maart 2003

SBKV (2003b), *RUIMTE laten en KUNST bieden; Een reactie op de nota van het Ministerie van OCenW 'Ruimte laten en keuzes bieden'*. In: *Kunstzone*, april 2003-4, blz. 2-4 (zie ook *SBKV voor u op de bres voor kunst* in *Maandblad voor de beeldende vakken*, april 2003-3, blz. 23-24 met dezelfde strekking)

Strietman, mr. Henk, *Tweede fase voortgezet onderwijs*. Brief van de Besturenraad aan de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, 19 maart 2003

Tweede Kamer, *Verslag van een algemeen overleg*. Vergaderjaar 2003-2004, 29 200 VIII, nr. 77

3. Herziening van het examen-programma CKV 1, 2 en 3

3.1 Inleiding

In het vakdossier 2002 hebben wij een voorlopig voorstel gedaan tot herziening van het examenprogramma voor CKV 1, 2 en 3. In dit hoofdstuk staat de vraag centraal in hoeverre dit voorstel overeind kan blijven gezien de discussie en de ontwikkelingen in het afgelopen jaar.

In paragraaf 3.2 vatten we allereerst het bewuste voorlopige voorstel nog eens samen.

Paragraaf 3.3 geeft de reacties weer van de vakinhoudelijke vereniging(en) op het voorlopige voorstel.

In paragraaf 3.4 gaan we na in hoeverre ons voorlopige herzieningsvoorstel nog past binnen de recente politieke besluitvorming ten aanzien van de tweede fase.

Paragraaf 3.5 behandelt dan concluderend de centrale vraag van dit hoofdstuk: in hoeverre kan het voorlopige herzieningsvoorstel overeind blijven gezien de reactie van het veld (de verenigingen) en de recente besluitvorming?

3.2 Samenvatting van het voorlopige SLO-voorstel uit 2002

Het voorlopige voorstel voor CKV 1 en CKV 2,3 is gebaseerd op de plannen in het kader van *Continuïteit en vernieuwing* die zijn beschreven in de voorstellen *Ruimte laten en keuzes bieden in de Tweede Fase havo en vwo* (januari 2003).

3.2.1 CKV 1

Voorstel voor herziening van het vak in 2005

In het voorstel wordt rekening gehouden met het volgende:

- Het gaat om voor de leerling betekenisvolle activiteiten. Daarbij staat kennis ten dienste van een verdieping van ervaringen. De thema's waarvan sprake is in domein B moeten dan ook niet "zo mogelijk" gekoppeld zijn aan de culturele activiteiten, maar in *alle* gevallen is er sprake van een koppeling. Andersom is dat niet zo: een culturele activiteit kan ook zonder koppeling aan een thema.
- Het plezier dat de leerling beleeft aan de deelname aan een culturele activiteit zit hem vooral in het plezier tot een *eigen* standpunt te kunnen komen, gebaseerd op eigen ervaring, kennis van het gegeven en zelfkennis.
- De eindtermen van domein D (samenstellen van een kunstdossier, toelichting geven en reflecteren) vormen de toetsing van de algemene doelstelling van CKV 1. De inhouden van domein B én C (Praktische activiteiten) verdiepen de deelname aan culturele activiteiten in de vorm van voorbereiding en/of terugblik.

Concrete voorstellen voor bijstelling

- Domein B, eindterm 4
de bestaande formulering "vorm, inhoud, functie en historische achtergronden aangeven bij voorbeelden van verschillende vormen van kunstuitingen en

deze zowel op elkaar als op de kunstuitingen betrekken.” vervangen door:
“*vorm en inhoud van een culturele activiteit beschrijven en deze betrekken op elkaar en op functie en historische achtergronden.*”

Motief: in de bestaande formulering is overstijgen van de grenzen van een kunstdiscipline verplicht bij elk thema. De nieuwe formulering is bedoeld om alleen daar aan grens overschrijden te doen waar dat mogelijk en wenselijk is.

- Domein C, eindterm 5
de bestaande formulering begint met: “*De kandidaat heeft, individueel of samen met andere kandidaten, actief deelgenomen aan praktische activiteiten gericht op het verkennen van de kunstzinnige mogelijkheden van een of meer kunstdisciplines, bijvoorbeeld*”

Dan volgen er enkele concrete voorbeelden. Voorstel is om deze te vervangen door het omschrijven van de *functie* van die activiteiten:

- *als voorbereiding op het deelnemen aan een culturele activiteit;*
- *als reflectie op een culturele activiteit waaraan is deelgenomen;*
- *om een vergelijking te maken tussen de kunstzinnige mogelijkheden van kunstdisciplines.*”

Motief: de relatie met domein A is sterker evenals de functie ten behoeve van het kunstdossier.

3.2.2 CKV 2,3

Voorstel voor herziening van de vakken CKV 2 en CKV 3 in 2005

CKV2

- De leerling kan een combinatie van CKV 2 en CKV 3 alleen verwezenlijken door een keuze in het vrije deel. Daarmee vervalt het uitgangspunt dat CKV 2 en 3 in C&M een samenhangend geheel van deelvakken vormt. Dat leidt tot het volgende voorstel: CKV 2 krijgt een domein Oriëntatie op studie en beroep analoog aan domein C in CKV 3.
- *Vwo*: Uitbreiding van de stof is geen probleem omdat de studielast voor vwo meer dan verdubbelt. Dit maakt het mogelijk om de jaarlijkse wisseling op te heffen van subdomeinen van domein C die worden aangewezen als examenstof.
- *Havo*: Door de grotere omvang van de studielast is het mogelijk het aantal te examineren onderwerpen uit domein C uit te breiden. Dat heeft de volgende voordelen:
 - meer stabiliteit in het lesprogramma door de jaren heen (op den duur ontlastend voor de docent)
 - in methodes grotere samenhang binnen de leerstof
 - minder problemen met doorstroming havo – vwo.
- *Vwo en havo*: Binnen C&M kan de leerling met CKV 2 in zijn profiel géén CKV 3 kiezen. De koppeling CKV 2,3 hield juist een relatie tussen theorie en praktijk in waarbij de leerling (met name de havo-leerling) vanuit praktijkervaringen en de reflectie daarop een uitstekende basis had voor het verkrijgen van inzicht in theorie. Daarom zou binnen CKV 2 ruimte gecreëerd moeten worden voor het opdoen van inzichten à la CKV 3.

Wanneer de consequenties van de wijziging van omvang en status van CKV 2 op een rij worden gezet, dan blijken ze uiteenlopende terreinen te betreffen. Vandaar dat een uitgebreide raadpleging noodzakelijk is met als belangrijke aandachtspunten afstemming van havo en vwo op elkaar en op de wensen van het vervolgonderwijs.

CKV 3

- Nu CKV 2 en CKV 3 los van elkaar komen te staan, ligt de invoering van een CE voor de hand dat gericht is op relevante eindtermen uit domein A (vaktheorie).
- De inhoud van domein A vaktheorie zal in dit kader opnieuw tegen het licht gehouden moeten worden: wat moet daar toegevoegd worden als de koppeling met CKV 2 (algemene theorie) verdwijnt?

3.3 Reactie daarop van het Samenwerkingsberaad Kunstvakken

Het SBKV achtte het niet zinvol om inhoudelijk te reageren op het SLO-voorstel. Dit paste in het algemene beleid, dat Max de Boer als volgt verwoordde in zijn jaarrede op de algemene ledenvergadering van de Vereniging Leraren Schoolmuziek (VLS): "In het afgelopen jaar heeft het Samenwerkingsberaad Kunstvakken (SBKV) zich ingespannen om ontwikkelingen rondom CKV in de 2^e fase van het vo nauwlettend en vooral kritisch te volgen. Alhoewel er al vrij snel geluiden te horen waren dat die voor CKV 2,3 (met name) ongunstig zouden uitpakken, is eerst de officiële beleidsreactie van minister Van der Hoeven afgewacht alvorens te reageren. [...] Het SBKV heeft, met steun van onder meer de VLS, zich ingespannen om kritisch, maar ook constructief te reageren op de nota. Hierbij wijzen wij splitsing van CKV 2 en CKV 3 in het profiel Cultuur en Maatschappij af. We stellen voor de term CKV 2,3 af te schaffen en te vervangen door het vak Kunst als kernvak in het profiel, bestaande uit een theoretisch deel (vgl. CKV 2) en een praktisch deel, uitsluitend gerelateerd aan het theoretische deel en naar keuze van de school in te vullen met één of meer kunstvakken zónder vaktheorie (vgl. CKV 3). Daarnaast willen we in de vrije ruimte CKV 3 laten vervangen door de oude term 'muziek', bestaande uit een vaktheoretische en praktische component." (Boer, Max de, *331 Jaar na dato; Jaarrede Algemene Ledenvergadering VLS*. In: *Muziek & Onderwijs*, juli/augustus 2003-4, blz. 2-3) In de laatste volzin van dit citaat noemde Max de Boer alleen muziek omdat hij zijn rede hield voor docenten muziek. Een en ander geldt in overdrachtelijke zin ook voor de andere kunstvakken.

In hoofdpunten zijn de verschillen tussen de visie van het SBKV en ons voorlopige herzieningsvoorstel als volgt:

CKV1

Het SBKV heeft haar visie in drie punten geformuleerd:

- Alle domeinen van het huidige programma moeten gehandhaafd blijven. Scholen en docenten moeten zelf kunnen bepalen hoe zij de tijd over de verschillende domeinen verdelen.
- Leerlingen die een klassieke taal kiezen, mogen in plaats van ckv1 het vak KCV blijven volgen als zij de taal tussentijds laten vervallen. Voor atheneumleerlingen die geen klassieke taal kiezen kan CKV1 niet vervangen worden door KCV.
- De naam culturele en kunstzinnige vorming kan voor ckv1 gehandhaafd blijven.

(SBKV, *RUIJTE laten en KUNST bieden*, SBKV, maart 2003, blz. 10)

Het eerste punt komt overeen met ons voorlopig herzieningsvoorstel. Over aspecten op het niveau van eindtermen, zoals in ons voorstel zijn geformuleerd, doet het SBKV geen uitspraak.

De andere twee punten hebben geen betrekking op vorm of inhoud van het examenprogramma. Daarover zijn dus in ons voorstel geen uitspraken gedaan.

CKV 2,3

De nota *Ruimte laten en keuzes bieden* bevatte wijzigingen met ingrijpende consequenties voor CKV 2,3. Ons voorlopige herzieningsvoorstel is gebaseerd op die gevolgen, met name:

- samenhang tussen CKV 2 en 3 is niet meer aan de orde;
- zonder aanpassing van de examenprogramma's zou CKV 2, als schoolvak los van CKV 3, geen OSB en geen SE hebben, terwijl CKV 3 dan geen CE heeft;
- de toekenning van sluis is sterk verhoogd, voor CKV 2 zelfs meer dan verdubbeld.

Het SBKV zegt over de splitsing van CKV 2,3: "Dit vak wordt in de voorstellen versnipperd in deelvakken, waardoor inhoud en intentie fundamenteel worden aangetast en het vak voor leerlingen en docenten zijn relevantie en aantrekkelijkheid zal verliezen." (SBKV, *RUIMTE laten en KUNST bieden*, SBKV, maart 2003, blz. 2). Het alternatief dat het SBKV formuleert, gaat uit van het behoud van de samenhang en van marginale aanpassingen van het aantal sluis. Daarom zijn op concreet niveau de voorstellen van het SBKV en ons voorlopig herzieningsvoorstel onvergelijkbaar. Qua visie verschillen ze in elk geval niet op het uitgangspunt van de fundamentele relatie tussen theorie en praktijk binnen het vak.

3.4 De discussie over het vak CKV 1, 2 en 3 in de toekomstige tweede fase

In hoeverre past ons voorlopige herzieningsvoorstel nog binnen de recente politieke besluitvorming ten aanzien van de tweede fase?

- CKV 1
De voorstellen die in paragraaf 3.2.1 zijn aangehaald, kunnen alle blijven staan. Zij zijn er niet op gericht om (delen van) domeinen te schrappen, maar om de samenhang te verduidelijken.
- CKV 2,3
De voorstellen die in paragraaf 3.2.2 zijn geciteerd zijn niet meer aan de orde door de wijzigingen die de minister op 4 juli heeft aangebracht. Wel moet worden bekeken of de uitbreiding van sluis op het vwo en vermindering op het havo de eventuele doorstroming van havo naar vwo bemoeilijkt en zo ja, hoe dat ondervangen kan worden.

4. Slotbeschouwing

Voor CKV 1 was de situatie in de afgelopen tijd vrij stabiel. Er is inhoudelijk een kwaliteitsontwikkeling te bespeuren, zowel op het niveau van concrete middelen (internet, e.d.) en didactiek, als op fundamentele zaken zoals samenhang tussen de domeinen op basis van visie op het vak.

De minister heeft het aantal sluis op het vwo met 20% verminderd en wil dat opvangen door het vak te richten op de kern = kunsteducatie. Het is onduidelijk welke domeinen van CKV 1 niet bijdragen aan kunsteducatie. De VLS is het met de minister eens dat je in de verminderde uren moeilijk aan alle domeinen aandacht kunt besteden. Op het havo zijn de uren echter niet verminderd en heeft CKV 1 dezelfde domeinen als op het vwo. Een eventueel schrappen in of van domeinen voor vwo moet in elk geval ook op consequenties voor havo worden bekeken. De meest eenvoudige oplossing is het aantal culturele activiteiten op vwo verminderen, evenredig aan de afname van het aantal sluis. En verder het examenprogramma actualiseren aan de hand van een bespreking van de wijzigingsvoorstellen in paragraaf 3.2.1.

De opeenvolgende plannen van de minister hielden voor het profiel C&M en daarbinnen CKV 2,3 weinig continuïteit in. Daardoor was er minder gelegenheid voor vernieuwing binnen die basis. Mogelijkheden zijn echter ondanks alles gegroeid: methodes zijn verder ontwikkeld en internet is een bron, die op concreet niveau in toenemende mate bruikbaar is.

Binnen de plannen van de minister was en is nog veel onduidelijk. Er zijn dus ook geen conclusies aan te verbinden.

De grote keuzevrijheid waarin het profiel C&M zich steeds meer onderscheidde van de andere profielen, gaf het profiel een slechte naam (van 'diffuus' tot 'afvoerputje van het Studiehuis'). De besluiten van de minister zijn cruciaal voor de vraag in hoeverre kunst in de toekomst nog in de put zit.

Naschrift

Intussen (december 2003) heeft de minister een nieuw uitgewerkt voorstel gedaan (toegezegd in het overleg met de vaste Kamercommissie) voor de invulling van de profielen havo/vwo. We geven het hieronder in grote lijnen weer.

In het profiel *natuur en techniek* zijn de volgende drie vakken verplicht:

- wiskunde B
- natuurkunde
- scheikunde.

Het vierde vak is profielkeuzevak en kan worden gekozen uit de volgende vakken:

- het nieuw te ontwikkelen geïntegreerde bètavak
- informatica
- biologie
- wiskunde AB.

In het profiel *natuur en gezondheid* zijn de volgende drie vakken verplicht:

- wiskunde AB
- biologie
- scheikunde.

Het vierde vak is profielkeuzevak en kan worden gekozen uit de volgende vakken:

- het nieuw te ontwikkelen geïntegreerde bètavak
- natuurkunde
- lichamelijke opvoeding 2
- aardrijkskunde.

In het profiel *economie en maatschappij* zijn de volgende drie vakken verplicht:

- wiskunde AB
- economie
- management en organisatie.

Het vierde vak is profielkeuzevak en kan gekozen worden uit:

- de maatschappelijke vakken geschiedenis, aardrijkskunde, maatschappijleer, of
- de moderne vreemde talen.

In het profiel *cultuur en maatschappij* zijn de volgende twee vakken verplicht:

vwo

- wiskunde A
- geschiedenis.

havo

- een moderne vreemde taal
- geschiedenis.

Het derde en vierde vak zijn profielkeuzevak.

Eén kan gekozen worden uit:

- de maatschappelijke vakken aardrijkskunde, maatschappijleer, economie

Het andere uit:

- de culturele vakken filosofie, kunstvak, moderne vreemde talen (in vwo mag dit laatste ook een klassieke taal zijn).

De minister meldt verder dat een profielcommissie zal worden ingesteld voor de beide bètaprofielen, die zich zal richten op de -samenhangende- ontwikkeling van een visie op de inhoud van de bètavakken. Het door deze commissie in gang te zetten proces van vernieuwing zal een termijn van minstens zes jaar beslaan.

Consequenties voor CKV 1, 2 en 3

Voor CKV 1 heeft het bovenstaande geen gevolgen. Voor CKV 2,3 zijn de consequenties van het bovenstaande op dit moment nog niet te overzien.

Zodra de minister heeft vastgelegd

- wat onder een kunstvak wordt verstaan
- met welke invullingen
- en onder welke voorwaarden

zijn we een stap verder.

Bijlage

RUIMTE laten en KUNST bieden

Een reactie op de nota van het Ministerie van OCenW *Ruimte laten en keuzes bieden* (2003)

samenwerkingsberaad kunstvakken

1 RUIMTE LATEN EN KUNST BIEDEN

Het sbkv, het samenwerkingsberaad van de kunstvakken, vertegenwoordigt de zes vakinhoudelijke lerarenverenigingen van de beeldende vakken, audiovisuele vorming, dans, drama en muziek. Zij bieden hierbij een gezamenlijke reactie aan op de nota *Ruimte laten en keuzes bieden*.

Wij onderschrijven de uitgangspunten van de nota van harte, maar maken ons ernstig zorgen over de plannen voor het profiel cultuur en maatschappij, die een streep halen door het kunstvak ckv2,3, het verplichte culturele kernvak. Dit vak wordt in de voorstellen versnipperd in deelvakken, waardoor inhoud en intentie fundamenteel worden aangetast en het vak voor leerlingen en docenten zijn relevantie en aantrekkelijkheid zal verliezen. Bovendien wordt voorgesteld het facultatief aan te bieden naast drie andere vakken.

Wij wensen daarom dat de minister de nota op de volgende punten aanpast.

- In het profiel cultuur en maatschappij komt een kernvak **kunst**, dat zowel uit theorie als praktijk bestaat. De theorie is de cultuurgeschiedenis van de kunsten, het huidige programma ckv2.
De functie van de praktijk wordt hierna nader omschreven.
Er wordt niet voorgeschreven hoeveel uur binnen het vak aan theorie of praktijk besteed moet worden.
Totale uren voor het vak kunst is conform de andere profielvakken: vwo 480, havo 320.
- Evenals de andere profielvakken krijgt het vak kunst een centraal examen. Daarin wordt de cultuurgeschiedenis van de kunsten getoetst via de door de CEVO vastgestelde eindexamens.
De praktijk van het vak kunst wordt afgesloten met een schoolexamen.
Weging: centraal examen theorie 50%, schoolexamen praktijk 50%
- Scholen kunnen zelf bepalen of ze het praktijkgedeelte van het profielvak kunst aanbieden in één kunstvak of in meer kunstvakken.
- In het vrije deel komt een vak met het huidige programma van ckv3, met dezelfde functie als de vakken voortgezette wiskunde of voortgezette natuurwetenschappen. Het vak krijgt dan ook de werktitel **voortgezette kunstvakken** en kan door de school worden ingevuld met **beeldende vormgeving, dans, drama of muziek**. Deze vakken behouden hun eigen herkenbare naam.
Het vak wordt afgesloten met een schoolexamen.

Het uren aantal is conform de andere vakken in de vrije ruimte: vwo 440, havo 320

- De kunstvakken krijgen een herkenbare naam, zodat iedereen in Nederland weet dat kunstvakken onderwijsvakken zijn. Geen ckv2,3 maar kunst. Geen ckv3 maar beeldende vormgeving, dans, drama en muziek. Alleen het ingeburgerde ckv1 kan de naam culturele en kunstzinnige vorming behouden.

Inhoud, kwaliteit en positie van de kunstvakken zijn in dit voorstel veilig gesteld. Bovendien heeft het profiel weer een verantwoord cultureel kernvak, zodat het met recht de naam cultuur en maatschappij mag dragen.

Ons voorstel wijkt in structuur weinig af van het plan uit de nota *Ruimte laten en keuzes bieden*. Het is echter veel minder ingrijpend voor scholen en docenten. In de examenprogramma's hoeft nauwelijks iets gewijzigd te worden.

Ons voorstel lost knelpunten op zonder de geloofwaardigheid van het profiel aan te tasten. Het neemt overladenheid weg door minder regels voor te schrijven. Scholen en docenten krijgen meer ruimte en kunnen aansluiten bij de belangstelling en affiniteit van de individuele leerling.

2 KUNSTVAKKEN IN HET VOORTGEZET ONDERWIJS

Sinds de invoering van de Mammoetwet hebben de beeldende vakken en muziek zich in Nederland ontwikkeld tot bloeiende examenvakken in het voortgezet onderwijs. De eindexamens die in de afgelopen vijftwintig jaar ontstonden, zijn tot ver over de grenzen beroemd en gelden als voorbeeld en inspiratiebron voor kunstvakdocenten in Europa en de Verenigde Staten. Voor de tweede fase is een nieuw examenvak ontworpen als opvolger van de bestaande kunstvakken: culturele en kunstzinnige vorming ckv2,3. Het is het kernvak van het profiel cultuur en maatschappij.

De examens van ckv2,3 kregen de nodige aandacht in de pers. Over het vwo-examen van 2002 schreef Kees Fens een lovend stuk in de Volkskrant, waarbij hij alleen kritiek heeft op de naam:

“... de naam van het vak, Culturele en kunstzinnige vorming, kan de verschrikkelijkste panculturele en creatieve bijgedachten oproepen (Het woord ‘kunstzinnig’, dat ook altijd uit de verkeerde monden komt, ik haat het). Terwijl zich aan het examen laat aflezen hoe verantwoord en wetenschappelijk het vak wordt gedoceerd. En hoe er voor geleerd moet worden, in de mooie zin van dat rijke woord.”

Ckv2,3 ontwikkelt zich tot een interessant en sprankelend vak, dat inmiddels al op 50% van de scholen vorm krijgt. Voor leerlingen is het een essentieel en verrijkend cultuurvak tussen vakken die overwegend talig of wiskundig georiënteerd zijn. Kunstvormen spreken op een directe manier zowel het intellect als de emotie aan. Ze maken de cultuur van heden en verleden op een levendige manier toegankelijk.

Ckv2,3, dat in 1997 als verplicht kernvak in de wet is vastgelegd, bestaat uit een theoretisch en een praktisch gedeelte. Ckv2 is het theoretisch gedeelte. Het is cultuurhistorisch van aard en is gericht op het functioneren van de kunsten in de samenleving. De plaats en rol van de kunsten worden vanuit verschillende invalshoeken in een historische context bestudeerd. Het vak beperkt zich niet tot beeldende kunst en muziek, maar omvat eveneens dans en drama. De examens met beelden, muziek, dans, film en tekst worden op cd-rom uitgebracht. Het waren de eerste eindexamens in Nederland die met behulp van de computer werden afgenomen. Fens schrijft:

“Het mooie is, dat de leerlingen in één vak leren kijken, luisteren, lezen. De verschijnselen waarin zich een cultuur uit, worden in samenhang - en in samenhang met de maatschappij en politiek natuurlijk - behandeld.”

Ckv3 is het praktische deel van het kunstvak. Leerlingen werken in de kunstdiscipline die de school aanbiedt. Dat kan beeldende vormgeving, muziek, dans of drama zijn. Zij ervaren al doende het proces van verbeelding en vormgeving, analoog aan dat van schilders, beeldhouwers en ontwerpers, componisten en musici, choreografen en dansers, regisseurs en acteurs. Dit zijn essentiële ervaringen en leerprocessen binnen een profiel dat zich richt op cultuur en maatschappij. Behalve praktijk omvat ckv3 ook de vaktheorie en de geschiedenis van de kunstdiscipline die de school aanbiedt.

3 NOTA VAN DE MINISTER VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAPPEN

3.1 Voorstel van de minister

In de nota *Ruimte laten en keuzes bieden* formuleert de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen voorstellen tot wijziging van de invulling van de tweede fase. Het voorstel is om binnen de bestaande structuren zoveel mogelijk ruimte te scheppen voor eigen keuzes van scholen, docenten en leerlingen. Ook wil de minister problemen van versnippering en overladenheid oplossen. Voor het profiel cultuur en maatschappij worden deze uitgangspunten ingevuld door het volgende wijzigingsvoorstel:

huidig profiel c&m havo	voorstel OCenW havo	huidig profiel c&m vwo	voorstel OCenW vwo
2 ^e moderne vreemde taal	2 ^e moderne vreemde taal	wiskunde A1	wiskunde CM
ckv2,3	cultuurvak: keuze uit ckv2, ckv3, geschiedenis of filosofie	ckv2,3	cultuurvak: keuze uit ckv2, ckv3, geschiedenis, filosofie, Latijn of Grieks
geschiedenis	maatschappijvak: keuze uit aardrijkskunde, geschiedenis of maatschappijleer	geschiedenis	maatschappijvak: keuze uit aardrijkskunde, geschiedenis of maatschappijleer
wiskunde A1		filosofie of moderne vreemde taal	
economie 1		moderne vreemde taal	

3.2 Consequenties voor de kunstvakken

Op het eerste gezicht lijkt het voorstel uit de nota *Ruimte laten en keuzes bieden* gunstig voor de kunstvakken. De onderdelen ckv2 en ckv3 krijgen immers beide meer uren. Maar door ckv2,3 te splitsen wordt de essentie van dit vak ontkend: ckv2,3 is als één geheel ontworpen. De essentie is dat leerlingen zelf leren en ervaren hoe beelden, muziek, dans- en dramavoorstellingen tot stand komen, waardoor ze de inhoud van kunst leren doorgronden. Als de praktijk van ckv3 wordt losgekoppeld van het cultuurhistorische ckv2 verliest het profiel een uniek kernvak, dat juist door de combinatie aantrekkelijk is voor leerlingen en docenten.

“...ook het C&M profiel moet voldoen aan de eisen van abstractie, denkdiscipline en algemene ontwikkeling om een goede voorbereiding te zijn op een universitaire studie.” (brief d.d. 20 februari 1997, VSNU 97/278 U)

Uit vrees hier niet aan te voldoen besloot de staatssecretaris van OCenW dat ckv2,3 meer theoretisch moest worden en dat de theorie niet over één, maar over alle kunsten moest gaan. Het gedeelte ckv3 werd zonder deze algemene theorie niet doorstroomrelevant gevonden en zou dus alleen maar een plaats in het vrije

deel kunnen krijgen. Het heeft geen centrale examens die de kwaliteit van theorie en praktijk waarborgen en het wekt dan ook verbazing dat het in de nota van het ministerie nu wél als profielvak wordt aangeboden.

In het voorstel uit de nota wordt de ontwikkeling van een nieuw, door het ministerie geïnitieerd kunstvak voor de tweede fase volledig teruggedraaid. Het verplichte kernvak van het profiel, ontworpen als combinatie van theorie en praktijk en goedgekeurd door het hoger onderwijs en de tweede kamer, wordt in de huidige voorstellen in feite afgeschaft.

3.3 Andere oplossingen

Om de gewenste ruimte te scheppen wil de minister in de profielen het aantal verplichte vakken terugbrengen tot drie. Het profiel cultuur en maatschappij heeft nu vijf vakken. Er moeten dus twee vakken geschrapt worden. De minister stelt echter voor om vakken aan het profiel toe te voegen. Op vwo zijn dat klassieke talen, aardrijkskunde en maatschappijleer. Moderne vreemde talen gaan uit het profiel maar het kunstvak ckv2,3 wordt gesplitst in twee deelvakken. Zo staan er nu negen verschillende vakken in het vwo- profiel, terwijl het uitgangspunt was het aantal profielvakken te beperken.

Bij havo wordt behalve aardrijkskunde en maatschappijleer ook filosofie aan het profiel toegevoegd.

Het complexe en versnipperende voorstel van het ministerie lijkt dan ook ontworpen te zijn om filosofie

een plaats in het profiel te geven, zowel op havo als op vwo.

Gesteld wordt dat er geen andere modellen mogelijk zijn zonder de uitgangspunten in de nota aan te

tasten. In de kunstvakken wordt geleerd dat voor een probleem altijd meer dan één oplossing mogelijk

is.

huidige profiel c&m havo	huidige profiel c&m vwo
2 ^e moderne vreemde taal	wiskunde A1
ckv2,3	ckv2,3
geschiedenis	geschiedenis
wiskunde A1	filosofie of moderne vreemde taal
economie 1	moderne vreemde taal

Met inachtneming van alle uitgangspunten van de nota ligt de volgende inperking voor de hand:

havo	vwo variant A	vwo variant B	vwo variant C	vwo variant D
2 ^e moderne vreemde taal	wiskunde	wiskunde/filosofie	wiskunde	wiskunde
ckv2,3	ckv2,3	ckv2,3	ckv2,3/ filosofie	ckv2,3
geschiedenis	geschiedenis	geschiedenis	geschiedenis	geschiedenis/filosofie

Vwo-variant A ligt het meest voor de hand. Het profiel bestaat dan uit de vakken die nu al verplicht zijn: het culturele kernvak ckv2,3, het maatschappijvak geschiedenis en de vereiste wiskunde. Leerlingen kunnen aardrijkskunde, maatschappijleer, filosofie en klassieke talen in het vrije deel kiezen. De gewenste keuzevrijheid is gegarandeerd en het profiel blijft helder en herkenbaar.

4 VERANTWOORD, RELEVANT, HERKENBAAR

4.1 Een verantwoord profiel

De profielvakken moeten wezenlijk bijdragen aan de functie en intentie van het betreffende profiel. In het profiel cultuur en maatschappij dient een vak over kunst en cultuur daarom een prominente plaats in te nemen. Niet voor niets werd ckv2,3 in 1997 als verplicht kernvak in de wet opgenomen.

Het kunstvak onderscheidt zich, mits verantwoord ingevuld met zowel theorie als praktijk, duidelijk van geschiedenis, filosofie en klassieke talen, die heel goed naast kunst gekozen zouden kunnen worden.

Maar deze andere vakken kunnen een profielvak over de kunsten niet vervangen.

“De kunsten tonen ons het verband tussen het zintuiglijk waarneembare en het geestelijke. De kunsten onderscheiden zich daarmee van bijvoorbeeld filosofie, die dit op een begripsmatige manier doet.” (Peter Struycken, 2002)

4.2 Relevantie voor het vervolgonderwijs

Het kunstvak ckv2,3 is in de eerste plaats van betekenis voor de algemene ontwikkeling. Moderne onderwijspsychologische en didactische inzichten benadrukken dat in de huidige en toekomstige maatschappij niet alleen analytisch denken van belang is, maar ook divergent en creatief denken.

Kunstvakken zijn bij uitstek disciplines waarin de traditionele aandacht voor logisch en convergent denken wordt aangevuld met andere vormen van intelligentie. Intellectuele arbeid op hoog niveau is gebaat bij het kunnen inzetten van een veelheid aan cognitieve vaardigheden. De kunstvakken kunnen daaraan een waardevolle bijdrage leveren.

Op websites van Nederlandse universiteiten zijn talloze vervolgstudies te vinden waarvoor een vak als ckv2,3 relevant is. De letterenfaculteiten bieden de (Europese) talen tegenwoordig vaak aan als een opleiding *Taal en cultuur*. De wijze waarop de cultuur in taal en in de kunsten vormgegeven wordt, krijgt een groot accent. De verschillende invalshoeken van waaruit in ckv2,3 naar cultuur gekeken wordt, sluiten aan bij ontwikkelingen van interdisciplinair onderzoek in de wetenschap.

Godgeleerdheid en wijsbegeerte hebben raakvlakken met ckv2,3, waarin religie en levensbeschouwing belangrijke invalshoeken zijn, evenals esthetica. Ckv2,3 is eveneens van belang voor de studie geschiedenis. Meer dan welke bron ook maken de kunsten het mogelijk om een genuanceerd beeld van het verleden te krijgen. Eerstejaars studenten kennen de mythologische en bijbelse verhalen niet meer en hebben geen inzicht in de cultuur van het christendom. Het vak ckv2,3 vult deze leemte en vormt zo een basis voor elke studie die met cultuur te maken heeft. Ook de kunstgeschiedenis in de vaktheorie van ckv3 draagt deze traditie op een aanschouwelijke manier over. Nicolaas Matsier schrijft over het belang van kennis over de godsdiensten als fundament en drager van cultuur:

“De godsdienstige kennis is als sneeuw voor de zon verdwenen in dit snelst ontkerkelijkende land ter wereld. Het is weg. En dat is beslist een handicap als je iets van onze cultuur - van taal, van literatuur, van beeldende kunst en muziek - wilt begrijpen.” (de Volkskrant 14 februari 2003)

De kunsten geven op een direct zichtbare en hoorbare manier toegang tot cultuur.

Communicatieopleidingen en media-informatiewetenschappen hebben daarom veel baat bij een vak als ckv2,3.

Daarnaast bereidt ckv2,3 uiteraard voor op specifieke kunstopleidingen, academies voor industriële vormgeving, architectuur en stedenbouwkunde en op studies als kunstgeschiedenis, muziekwetenschap, film- en theaterwetenschappen.

4.3 Een herkenbare naam

Plaats, positie en inhoud van de kunstvakken vormen voor ons de belangrijkste zorg. Maar de kunstvakken willen ook een duidelijke naam. Niemand is gelukkig met de afkorting kv. Buiten het onderwijs en enkele culturele instellingen weten maar weinig mensen wat kv betekent. Men weet niet eens meer dat kunst in Nederland een onderwijsvak is. Het schijnt dat zelfs op het ministerie nauwelijks begrepen wordt wat nu precies het verschil is tussen ckv1, ckv2 en ckv3. Docenten moeten de verschillen keer op keer aan leerlingen en collega's uitleggen en de afkortingen leiden op scholen tot talloze administratieve problemen. De kunstvakken moeten herkend worden, binnen en buiten de school.

Namens alle kunstvakdocenten in Nederland pleiten wij dan ook voor nieuwe namen die iedereen begrijpt. Voor het profiel pleiten wij voor de naam **Kunst**, kernvak van cultuur en maatschappij.

5 EEN ZINVOL EN HAALBAAR PLAN VOOR DE KUNSTVAKKEN

5.1 Een kernvak kunst (voorheen ckv2,3)

De minister constateert overladenheid in het programma van ckv2 en stelt daarom voor om het profielvak te splitsen en voor het theoriedeel in plaats van 200 uur (vwo) 480 uur voor te schrijven. Op havo zou het vak 320 uur krijgen in plaats van de huidige 120 uur. Alle uren van het praktische deel ckv3 zouden dan aan theorie besteed moeten worden.

De overladenheid kan op een eenvoudige manier worden weggenomen door scholen en docenten de vrijheid te geven om zelf te bepalen hoeveel uur zij aan theorie en praktijk willen besteden. Op vwo vervalt momenteel jaarlijks een van de zes onderdelen van het ckv2-programma. Er zijn docenten die geen extra uren nodig zouden hebben voor dat zesde onderdeel. Anderen willen misschien juist meer tijd aan de theorie besteden. Vooral op havo zal het uren aantal dat nodig of gewenst is voor de theorie variëren. De rest van de tijd kan worden besteed aan praktijk. De vaktheorie van ckv3 vervalt in dit voorstel, waardoor docenten meer ruimte krijgen om het vak in te richten zoals zij dat nodig vinden. Het profielvak kunst bestaat dus uit theorie en praktijk. De theorie omvat het ckv2-programma. De vaktheorie van ckv3 vervalt.

De praktijk van het profielvak kunst is algemeen vormend. Leerlingen hoeven geen speciale affiniteit met een kunstdiscipline te hebben of over specifieke talenten te beschikken. Het gaat niet in de eerste plaats om fraaie resultaten, maar om het ontwikkelen van artistieke intelligentie. De praktijk heeft een eigen dimensie: leerlingen leren denken vanuit een artistiek medium en ontdekken hoe de materie bepalend is voor de zeggingskracht. Door je al doende te verdiepen in bijvoorbeeld een schilderkunstige of muzikale structuur worden de inhoud en de meerwaarde van de kunstvorm pas echt duidelijk. Scholen moeten de vrijheid krijgen om te kiezen of ze de praktijk van het profielvak door één of door meer kunstvakken laten invullen.

De praktijk van het profielvak kunst wordt afgesloten met een schoolexamen. Het theoriedeel moet evenals de andere profielvakken een centraal examen krijgen. Beide onderdelen tellen even zwaar.

5.2 Het vak ckv3

De minister wil nadrukkelijk tegemoetkomen aan leerlingen met speciale belangstelling of talent voor een kunstdiscipline. Dit zijn soms leerlingen uit het profiel cultuur en maatschappij die zich voorbereiden op een vervolgopleiding in de kunsten, maar ook bètaleerlingen die bijvoorbeeld industriële vormgeving, architectuur of stedenbouwkunde willen studeren. En er zijn leerlingen die graag tekenen, ook al gaan ze rechten studeren. Of die gevoel hebben voor muziek, dans of drama en zich daarin willen specialiseren. Daarom stellen wij voor in de vrije ruimte een vak ckv3 op te nemen met dezelfde functie als de vakken voortgezette wiskunde of voortgezette natuurwetenschappen.

Dit voortgezette kunstvak in het vrije deel behoudt dus het ckv3-programma inclusief de vaktheorie van de kunstdiscipline die de school als voortgezet

kunsvak aanbiedt. Leerlingen die kunst als profielvak hebben krijgen in de vrije ruimte de kunstbeschouwing, muziektheorie, dans- of theatergeschiedenis die uit het profielvak verdwenen is. Er is dus geen overlap met de theorie uit het profielvak kunst.

In de bestaande ckv3-programma's hoeft niets gewijzigd te worden. Alleen de naam ckv3 verdwijnt.

6 CKV 1

Het valt op dat in de discussie ckv1, het vak in het gemeenschappelijk deel waarin leerlingen naar het museum gaan en concerten en theatervoorstellingen bezoeken, vaak gebruikt wordt om het belang van het profielvak ckv2,3 te relativeren. In de nota wordt geredeneerd dat ckv2,3 geen verplicht profielvak kan zijn omdat “...de gewenste kunsteducatie voor alle leerlingen is gegarandeerd, want ckv1 wordt nadrukkelijk gehandhaafd in het gemeenschappelijke deel.” Maar de concrete cultuurparticipatie van ckv1 gedijt alleen in een school waarin de kunsten een serieuze plaats hebben, met dezelfde positie als de andere schoolvakken.

Het samenwerkingsberaad heeft het volgende standpunt over cvk1:

.Alle domeinen van het huidige programma moeten gehandhaafd blijven. Scholen en docenten moeten zelf kunnen bepalen hoe zij de tijd over de verschillende domeinen verdelen.

.Leerlingen die een klassieke taal kiezen, mogen in plaats van ckv1 het vak kcv blijven volgen als zij de taal tussentijds laten vervallen. Voor atheneumleerlingen die geen klassieke taal kiezen kan ckv1 niet vervangen worden door kcv.

.De naam culturele en kunstzinnige vorming kan voor ckv1 gehandhaafd blijven.

7 HISTORIE

Tot op heden is de invoering van het vak ckv2,3 door het ministerie om onverklaarbare redenen voortdurend vertraagd en uitgesteld. Een examenprogramma met theorie en praktijk was in 1996 goedgekeurd door het vervolgonderwijs *“Met de voorstellen voor de vakken aardrijkskunde en maatschappijleer kan de VSNU van harte instemmen. Hetzelfde geldt voor de programma’s culturele en kunstzinnige vorming, klassieke talen en klassieke culturele vorming.”* (16 februari 1996 kenmerk VSNU 96/409 U) maar werd vlak voor de behandeling in de tweede kamer door het ministerie gewijzigd en daarna door de toenmalige staatssecretaris afgewezen. Zij wilde het kunstvak in het profiel vervangen door filosofie. De tweede kamer wilde het kunstvak in het profiel houden, wat alleen werd toegestaan als er een nieuw, meer theoretisch programma zou komen. Dat ontstond in nauwe samenwerking met het ministerie, om de doorstroomrelevantie voor met name het wetenschappelijk onderwijs te waarborgen.

Hoewel het nieuwe programma op tijd werd aangeboden, werd voor een jaar een overgangsregeling ingesteld. Die is sindsdien voortdurend verlengd. Hoewel ckv2,3 door de wet is voorgeschreven hoefden scholen het vak van het ministerie feitelijk nog niet in te voeren. Dit heeft tot grote onzekerheid geleid. Uitgevers durfden niet in methodes te investeren. Vervolgens werd het uitblijven van methodes als argument gebruikt om het vak niet in te voeren. Dat scholen afwachtten werd als argument gebruikt voor een voorstel om ckv2,3 helemaal uit het profiel te halen, want: *“Niet alle scholen hebben het vak al ingevoerd.”* (gesprek met afvaardiging sbkv naar aanleiding van de nota *Continuïteit en vernieuwing 2001*)

Het ministerie wenste geen stimulerende maatregelen te nemen en verleende geen faciliteiten voor nascholing. Docenten, werden bevoegd verklaard maar moesten op eigen kosten en in eigen tijd zelf maar zien hoe zij zich bijschoolden voor een nieuw en breed kunstvak. *“De voorziene nascholing heeft nog niet plaatsgehad.”* (notitie OCenW 12 november 1998) dus het vak kan niet worden ingevoerd, is dan ook een volgend voorbeeld van het ontmoedigingsbeleid van het ministerie.

In 2003 mogen de scholen die ckv2,3 hebben ingevoerd, inmiddels de helft van het totale aantal havo- en vwo-scholen, terug naar het overgangsprofiel, waardoor ze het vak weer mogen laten vallen. In de huidige nota wordt deze recente beslissing als volgt ingezet: *“Op dit moment kunnen scholen zelf kiezen of ze ckv2,3 invoeren als voor de leerling verplicht vak in het profiel.”* Vervolgens wordt de verplichte invoering gepresenteerd als een ongewenste verandering, een ongewenst nieuw voorschrift.

De belangrijkste redenen om de wet niet uit te voeren, het vak niet definitief in te voeren en het centrale examen te vervangen door een schoolexamen, zijn door het ministerie zelf veroorzaakt.

Daarbij werd na elke oplossing meteen weer een nieuw probleem benoemd. De redeneringen in de huidige nota zetten deze tendens voort. Er worden zelfs zes ‘argumenten’ aangevoerd om het vak niet langer verplicht te stellen. Afgezien van de scholen die uit levensbeschouwelijk oogpunt niet met dans of drama geconfronteerd willen worden, is geen van de argumenten overtuigend of zelfs maar relevant. Wij wijzen ze dan ook nadrukkelijk af.

We staan nu op een cruciaal punt in de geschiedenis. Er wordt een beslissing genomen over de toekomst van de kunstvakken. De minister heeft een uitgelezen kans om in één keer te repareren wat er in de afgelopen zeven jaar mis is gegaan met de invoering van het vak ckv^{2,3}. En om ruimte te bieden aan de kunstvakken, die zo'n belangrijke rol moeten vervullen in de tweede fase.

SBKV Samenwerkingsberaad Kunstvakken

Contactpersoon CKV van het SBKV: M.T. van de Kamp
e-mail: mt.van.de.kamp@planet.nl

Bij het SBKV aangesloten kunstvakverenigingen zijn:

BDD	Beroepsvereniging Docenten Drama
NBDK	Nederlandse Beroepsvereniging van DansKunstenaars
NVTO	Nederlandse Vereniging voor Beeldend Onderwijs
VKAV	Vereniging Kontaktgroep Audiovisuele Vorming
VLBV	Vereniging Leraren Beeldende Vakken
VLS	Vereniging Leraren Schoolmuziek

